STRIPSCHRIFT

70 JAAR BLAKE EN MORTIMER
STRAATKRANTSTRIPS

NUMMER 446 • €7,50

PUKKELS

> REDACTIO

Lucky Luke wordt dit jaar 70 en dat gaan we vieren!... Maar niet in Nederland, zo valt te vrezen. Een teken aan de wand was al het niet in het Nederlands uitbrengen van het fraaie kunstboek *L'Art de Morris* dat eind vorig jaar verscheen om het nakende jubileum af te trappen. Ook een luxe heruitgave van *Lucky Luke en Phil IJzerdraad* (1956), één van de klassiekers uit de serie, haalde het niet in een Nederlandse vertaling. Datzelfde lot wacht waarschijnlijk ook de twee hommages, gemaakt door Matthieu Bonhomme (*L'homme qui tua Lucky Luke* loopt momenteel in het weekblad *Spirou*) en Guillaume Bouzard, die nog in albumvorm moeten uitkomen.

Bij Ballon Media blijft het namelijk tot nu toe angstvallig stil. Of er nog activiteiten zullen plaatsvinden in Nederland is nog onbekend. Recent kwam wel het derde deel van *Kid Lucky* uit van Achdé. Maar een verwijzing naar '70 jaar Lucky Luke' door middel van een sticker op het voorplat of iets dergelijks ontbrak in zijn geheel, terwijl zo'n vignet gewoon voorhanden is, Dit past wel bij het beeld dat de aandacht voor de beroemdste stripcowboy in Nederland tanende lijkt. Nieuwe uitgaven van en ontwikkelingen rond klassieke series als *Suske en Wiske*, *Asterix en Obelix*, *De Smurfen* en zelfs *Blake en Mortimer* krijgen méér aandacht, ook van de distributeurs, dan *Lucky Luke*. Nog even en er liggen geen *Lucky Luke*-albums meer bij kiosken als de Bruna en AKO.

In november verschijnt een nieuw Lucky Luke-verhaal, van de nieuwe scenarist Jul en Achdé, ter afsluiting van het jubileumjaar. Dat album wordt natuurlijk wèl vertaald. Maar het kan toch niet zo zijn dat dit speciale herdenkingsjaar zonder tamtam aan Nederland voorbij gaat?

INHOUD

2 ACTUA

10 STARS & STRIPS
Olav Beemer

12 PUKKELS
Peter de Wit

17 LIEVE LEZERS
Peter Breedveld

18 70 JAAR BLAKE EN MORTIMER
Ed Hengeveld

22 BELGIË GESTRIPT
Rik Spanjers

24 STRAATKRANTSTRIPS
Rik Sanders

30 MARQ DENKT
Marq van Broekhoven

32 DE BOVENTOON

41 HEINZ SERVICE SPREAD

> OMSLAG

De tekening op het omslag is een gezamenlijke productie van Jim Borgman en Peter de Wit, die speciaal ter gelegenheid van het interview met de makers van *Pukkels* door hen werd gemaakt.

ADVERTENTIE

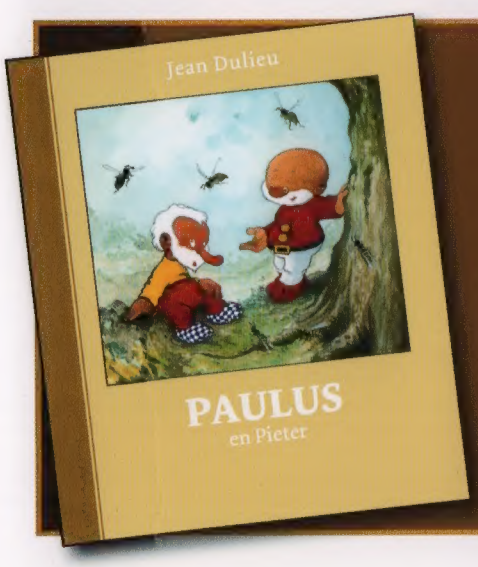

PAULUS EN PIETER
Gouden Klassiekers – deel 12

Hardcover met alle originele afbeeldingen en in de bijlage buibouters en de mutsebles.
€ 17,50 – ISBN 978-90-6447-044-8
Beurseditie in een genummerde oplage van 1 t/m 150, met aflopende omslag en een exclusieve Pieter-bijlage.
€ 22,50 – ISBN 978-90-6447-146-9

www.demeulder.nl

Virtuoze Delaby in mager artbook

Bij Dargaud is *Murena – Artbook* (ISBN 978-90-8558-426-1, kleur, hk, 68 pagina's, € 16,95) verschenen met tekenwerk van de begin 2014 op 53-jarige leeftijd overleden Philippe Delaby. De strip *Murena*, waarvoor Jean Dufaux de scenario's schrijft, is populair en gaat over het Rome ten tijde van het bewind van keizer Nero aan de hand van het fictieve leven van hoofdpersoon Murena.

Uitgeverij Dargaud heeft ongetwijfeld de bedoeling gehad om Delaby te eren met deze uitgave. Hij behoort tot de beste realistische striptekenaars van deze eeuw. Wie de tijd neemt om de prenten rustig te bekijken, ziet wat voor virtuoos Delaby is, met oog voor detail. Alles moet bij hem kloppen, van perspectief tot lichaamsverhoudingen en van gebruiksvoorwerpen tot kleding.

Maar voor de *Murena*-liefhebber is het een magere uitgave. Te dun, te snel in elkaar gedraaid en te goedkoop ogend. De uitgever maakt zich er te makkelijk vanaf door bij voorbeeld te citeren uit diverse stripmagazines en hun beeldmateriaal te gebruiken en zelf nauwelijks nieuwe informatie te bieden. Bovendien is veel tekenwerk al eerder gepubliceerd bij uitgeverijen Saga en Silhouet, als ex-libris of in een andere vorm. Merkwaardig is dat op de laatste twee bladzijden nog een introductie staat van de nieuwe *Murena*-tekenaar, Theo Caneschi, wat misplaatst oogt in een Delaby-eerbetoon.

Delaby verdient een veel mooiere en dikkere uitgave. Eentje waarin een doorsnee van zijn hele oeuvre te bewonderen is. MvM

Twee voettochten naar Santiago

Begin oktober 2012 bracht uitgeverij Oog & Blik/De Bezige Bij het boek *Pelgrim of niet? – Een voettocht naar Santiago* (ISBN 978-90-5492-346-6) van Judith Vanistendael uit. Een week later haalde de uitgeverij het boek terug uit de boekhandels. De officiële verklaring luidde dat het drukwerk niet aan de hoge kwaliteitseisen voldeed en dat de uitgave in deze vorm onvoldoende recht deed aan het werk van Vanistendael. De uitgave werd tot nader order uitgesteld.

Pas tweeënhalf jaar later verscheen de nieuwe uitgave, en het moet gezegd: het getekende dagboek komt in deze *Pelgrim of niet? – Een voettocht naar Santiago* (ISBN 978-90-5492-447-0, hk, kleur, 88 pagina's, € 19,90; er is ook een e-book) beter tot zijn recht. Dat komt met name omdat een paar grote tekeningen in de eerste, handzame uitgave over twee pagina's waren afgedrukt met een vouw in het midden. Ook de geschreven dagboekaantekeningen zijn in de nieuwe uitgave op het grotere formaat en op glanzend papier. Toch heeft de oude uitgave zeker zijn charme: het heeft door de sobere zakformaatuitvoering en het matte papier, waardoor het wel wat weg heeft van die eenvoudig ogende kerkelijke uitgaven, meer de uitstraling die hoort bij een reisverslag over een afmattende pelgrimstocht naar Santiago de Compestella dan de nieuwe, luxere uitgave. Bij een verdere vergelijking vallen nog een paar verschillen op: de volgorde van afbeeldingen is soms anders en de officiële uitgave heeft een paar extra illustraties en een foto van de Belgische striptekenares, maar in de oorspronkelijk editie staat dan weer een getekend zelfportret. RS

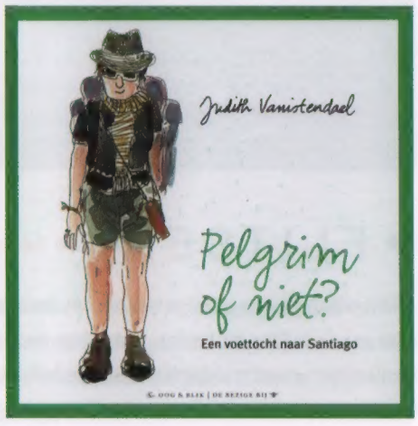

> SUVAAL

HET FEIT DAT 'BLAKE EN MORTIMER' DE LAATSTE JAREN DOOR VERSCHILLENDE CREATIEVE TEAMS GEMAAKT WORDT EN DAT ER STEEDS NIEUWE TEKENAARS EN SCHRIJVERS GEZOCHT WORDEN...
... HOUDT NIET IN DAT ZE OOK VERSCHILLENDE 'ACTEURS' NODIG HEBBEN!
DAAR HEB IK MAAR ÉÉN ANTWOORD OP:
BY JOVE!
GELE TEKEN

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIPCOLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

Albert van Beek zet 'Bommel' in de verf

Wie de afgelopen zomer het Zuid-Franse Durfort in de Gard bezocht, had zomaar de kans om tegen drie schilderijen met Ollie B. Bommel en Tom Poes aan te lopen. Tenminste, bij een bezoek aan de lokale galerie van Albert en Hennie van Beek. Daar hing het 'drieluik', door Van Beek aangeduid met de titels *Op vakantie in Zuid-Frankrijk*, *Verdwaald* en *De spaghetti-eters*. Het zijn schilderwerken, gemaakt in een gemengde techniek van olieverf en acryl, elk 50 bij 70 cm groot, waarvan twee op doek en één op board.

Albert van Beek (Amsterdam, 1927), die in zijn jonge jaren een periode voor de Toonder Studio's werkte en later een carrière opbouwde als maker van prentenboeken, is nog immer actief als kunstschilder. De helft van het jaar woont hij met zijn vrouw in het schilderachtige Durfort; de andere helft zijn ze in Nederland. 'Ik had vorig jaar even een moment geen fantasie en toen moest ik ineens weer aan Poes, Bommel en Toonder denken. Daar kom ik nooit meer van af', lacht hij, gevraagd naar een toelichting op de schilderijen. 'Het tekenen van Tom Poes en de andere figuren uit de *Bommel*-strip is er bij mij met de paplepel ingegoten. Vergeten ben ik ze nooit.'

Op het eerste schilderij zijn Tom Poes en Ollie B. Bommel op vakantie in Zuid-Frankrijk, herkenbaar aan het typische boerderijtje dat je ook in de streek rondom Durfort kunt aantreffen; op het tweede schilderij zijn ze met de Oude Schicht verdwaald en vragen ze aan brigadier Snuf de weg – ook hier haalde Van Beek inspiratie uit het Zuid-Franse landschap – en op het derde schilderij genieten Ollie B. Bommel, Tom Poes en Wammes Waggel van een heerlijke 'eenvoudige doch voedzame' spaghetti-maaltijd, opgediend door Joost.

Van Beek heeft met plezier aan de schilderijen gewerkt. 'Ik heb ze tentoongesteld in mijn galerie. Ik kreeg veel response van vakantiegangers die de galerie binnenliepen. Het doet me deugd dat de belangstelling voor de strip nog steeds levend is.' RS

> FLITSEN

➲ Bij uitgeverij Personalia verscheen een herziene uitgave van *Tom Poes en de Pas-kaart*, deze keer op albumformaat, zowel met harde als slappe kaft. Met een voorwoord van Frans Timmermans. ➲ *Toondertijd*, het verenigingsblad van de Marten Toonder Verzamelaarsclub, zal vanaf dit jaar op A4-formaat gaan verschijnen. ➲ Dupuis heeft alle confrontaties tussen Guust Flater en mijnheer De Mesmaeker gebundeld in het album *Het contract Flater*. De inkleuring is gerestaureerd door Frédéric Jannin, onder supervisie van Isabelle Franquin. ➲ Burgemeester Rombouts van Den Bosch nam het eerste exemplaar van *Suske en Wiske: De bibberende Bosch* in ontvangst van Leen Vandersteen. Bijzonder is dat de laatmiddeleeuwse tekeningen van 's-Hertogenbosch in het album zijn gebaseerd op de 3D-tekeningen van de gemeente. Er verschijnt ook een speciale uitgave, met acht pagina's over de schilder Jheronimus Bosch, de stad en het evenementenjaar Jheronimus Bosch 500. De special komt tot stand met steun van Het Noordbrabants Museum en verschijnt in een oplage van 5000 exemplaren. ➲ Uitgeverij Arboris kondigde aan dat in 2016 wordt gestart met integrale uitgaven van de series *Jerry Spring* en *Sophie*. Ze worden ondergebracht in de collectie *Klassiekers gebundeld!* ➲ Peter van Dongen en Teun Berserik gaan een *Blake en Mortimer*-avontuur maken. Samen verdelen ze het werk voor een door Yves Sente nog te schrijven tweeluik. Het duurt nog wel een tijdje voordat de albums verschijnen. ➲ Het eerder aangekondigde stripmuseum in Dordrecht gaat niet door. Die gemeente was wel goed, maar niet gek genoeg om een groot bedrag aan subsidie te verstrekken. Inmiddels is een plek gevonden in Rotterdam nabij Station Blaak. Men hoopt komende zomer van start te gaan. ➲ In Utrecht sloot in juli 2015 het Dick Bruna-huis zijn deuren. Om na een ingrijpende verbouwing begin februari door te gaan als het Nijntje Museum, gericht op families met peuters en kleuters. Op de gevel wordt een 13 minuten durende animatie vertoond waarin Nijntje en haar vriendjes winterse avonturen beleven. Het museum is onderdeel van het Utrechtse Centraal Museum. ➲ In juni verschijnt bij uitgeverij Personalia het eerste nummer van het 132 pagina's tellende *Stripglossy*, boordevol eh... strips. Maar ook zal er plaats zijn voor achtergrondverhalen en fotoreportages. Tijdens De Stripdagen verschijnt alvast een gratis nulnummer van 36 pagina's. ➲ In maart strijkt *Inktspot* neer in Dudok Arnhem, de reizende expositie met de beste politieke tekeningen van het politiek jaar 2014-2015. In het kader hiervan wordt op donderdag 3 maart om 19.00 uur de Inktspot-battle gevoerd. Dan gaan tekenaars de strijd met elkaar aan in het vertalen van actuele onderwerpen naar spotprenten. Ook vindt er een debat plaats over vrijheid van expressie, in samenwerking met Artez hogeschool voor de kunsten en boekhandel Het Colofon. ➲ Het NIOD organiseert op 1 april het symposium *Genocide getekend* over de representatie van de Holocaust en andere genociden in comics en grafische romans. Met onder anderen Kees Ribbens (NIOD), Laurike in 't Veld

Steentjesbijbel

De Bijbel in 1001 blokjes (ISBN 978-90-580-4102-9, hk, kleur, 272 pagina's, € 25) is de vertaling van de in 2012 in de Verenigde Staten uitgebrachte *The Brick Bible* van de hand van Brendan Powell Smith. Het boek brengt de Bijbelverhalen uit het Nieuwe Testament op een bijzondere wijze in beeld, zo worden de evangeliën, de Bijbelboeken Handelingen en Openbaring uitgebeeld door diorama's die geheel zijn opgebouwd uit Lego-figuren en blokjes. Hierbij gaat Smith bepaald niet kinderachtig te werk, hij schuwt bruut geweld en totale vernietiging niet, met name de Openbaring doet een aanslag op de kinderziel. Bij de Nederlandstalige editie (vert. Jaël Vuijk) is gebruik gemaakt van De Nieuwe Bijbelvertaling, de NBG'51 en de Herziene Statenvertaling. In het voorwoord meent professor Wanda M. Lundi van het Theologisch seminarie in New York dat kennisname van De Bijbel in 1001 blokjes uitnodigt om de 'echte' Bijbel te gaan lezen.

Het boek is onderdeel van een groter geheel. The Brick Testament website startte in oktober 2001. Deze bevatte oorspronkelijk zes verhalen uit het boek Genesis maar telt tegenwoordig meer dan vierhonderd episodes uit het Oude en Nieuwe Testament. Ook in boekvorm gingen meerdere verhalen aan De Bijbel in 1001 blokjes vooraf: Stories from the Book of Genesis, The Story of Christmas, The Ten Commandments en A New Spin on the Old Testament.

De LEGO-groep geeft duidelijk te kennen geen enkele bemoeienis met het Brick-project te hebben. BP

Piccolo op wereldtoneel

Nadat Dupuis vorig jaar startte met het tijdschrift *Méga Spirou*, dikke 'best of'-bundelingen van eerder in *Spirou* gepubliceerde strips, verscheen begin januari van dit jaar het eerste nummer van het 100 pagina's dikke tijdschrift *Groom*, als buitenreeks-uitgave van *Méga Spirou*.

Het is de bedoeling dat *Groom* (€ 6,90) twee keer per jaar gaat verschijnen met speciaal voor het blad geproduceerde strips van *Spirou*-auteurs die hun bron vinden in de actualiteit. Uiteraard ligt de nadruk op actualiteiten in Franstalige gebieden en die op het podium van de wereldpolitiek. Het eerste nummer is in ieder geval mooi en lekker snoepgoed, dus dat belooft wat... AvO

(University of Chichester) en studenten van de opleiding Comic Design (Artez) en workshops van onder meer de Anne Frank Stichting. Voorafgaand loopt er tot eind maart een gelijknamige tentoonstelling in het NIOD. ➲ De 19e editie van het Holland Animation Film Festival vindt plaats van 16 tot en met 20 maart 2016. Het programmaschema komt begin maart online op *Haff.nl*. Het festivalaffiche is ditmaal ontworpen door de in Duitsland woonachtige Franse grafisch ontwerper en stripmaker Blexbolex (Bernard Granger). ➲ Het leek Sanoma zo'n gouden vondst: de comics die naar aanleiding van de nieuwe *Star Trek*-film worden gemaakt, in het Nederlands uitbrengen in samenwerking met Panini. Helaas voor Sanoma bleken de rechten ervan al bij Dark Dragon Books te liggen die de verhalen in albumvorm uitbrengt. Na een klacht bij rechtenhouder Disney heeft Sanoma de comicserie moeten staken. ➲ Liefhebbers van Fred *(Philémon)* opgelet: bij Dargaud is een fraai artbook verschenen: *Fred – Autour de Philémon*. Dargaud presenteert het als het nulnummer van de serie. ➲ Het Duitse stripvakblad *Comixene* is weer eens doorgestart, deze keer onder leiding van de Zwitserse tekenaar/schrijver René Lehner. Hij was in 1974 mede-oprichter van het blad, dat vier keer per jaar gaat verschijnen. Inmiddels hebben alweer drie nummers het licht gezien. ➲ Meer Duits vakinformatienieuws: Edition Alfons gaat naast de stripinformatiebladen *Reddition* en *Alfonz* en het jaarboek *Comic Report* ook een reeks met secundaire literatuur uitbrengen. Het eerste deel heet *Das Logbuch des Robinson Crusoe*. In Duitsland liep van deze literaire klassieker van Daniel Defoe een afgeleide stripserie die tussen 1953 en 1964 verscheen met tekenaars als Willi Kohlhoff en Helmut Nickel. Auteur Detlef Lorenz schetst aan de hand van de ontwikkelingen rond deze strips de Duitse stripscene in de decennia 1950-1960. ➲ Uitgeverij Favoriet heeft op de jaarplanning 2016 drie uitgaven staan: *Distel en Henkie*, *De Argonautjes: Het water van de Styx* en *Pipo de clown en het rimboegeheim*. ➲ De stripuitgevers hebben zich ook in het Nederlands taalgebied op integrale uitgaven van niet al te oude stripreeksen gestort. Denk bij voorbeeld aan *Grand Prix* (Marvano) bij Dargaud of *Dracula*, het drieluik van Yves Huppen en de tekenaars Hermann, Séra en Dany bij Casterman. Laatstgenoemde uitgever bundelde recent ook *Paradise* van de Kameroense tekenaar Brice Bingono en scenarist Benoît Sokal. ➲ Ballon bracht nog een variant uit en kwam met *OMG!* ('Ongelooflijk maffe grieten'), een combinatiealbum van avonturen van *Sisters*, *Dance Academy* en *Kathy's kat*. Tegelijkertijd bracht Dupuis onder de titel *De durvers* een soortgelijke bundeling uit met verhalen van *De Campbells*, *Alleen* en *Mooie navels*. ➲ Automatiseringsconcern Cisco brengt op zijn site een vervolgwebcomic uit over ict-beveiliging met de heldin Supersmart in de hoofdrol. Maker is Kevin Maney. ➲ De Fransman Eric Giacometti, ex-journalist en romanschrijver, wordt de opvolger van meesterscenarist Jean van Hamme, met wie tekenaar Philippe Francq twintig *Largo Winch*-albums maakte.

De kolommetjes van Van Straaten

Over tekenen en over de natuur (ISBN 978-90-76174-68-6, sk, 96 pagina's, € 16,50) is een bundeling van de beste columns die Peter van Straaten gedurende een aantal jaren voor de achterpagina van *NRC Handelsblad* tekende en schreef. Het door De Harmonie fraai uitgegeven boek bevat twee onderwerpen: het métier van de auteur en de natuur. In het eerste deel gaat Peter in op de lotgevallen die hem vanaf het begin van zijn werk als cartoonist deel werden. Zijn reis naar New York ten behoeve van de Wodehouse Society, zijn ontmoeting met vakbroeders en meer even hilarische als droevige situaties.

Deel twee gaat onder meer over buiten wonen en vogelsoorten zoals de vink, halsbandparkieten, de steengors en de heggenmus. Ook het olifantenpaadje en het bezit van een motorsloepje passeren de revue. *Over tekenen en over de natuur* is een verrukkelijk overzicht van Van Straatens betere werk. BP

De Stripdagen op nieuw adres

De 48e editie van de De Stripdagen vindt plaats op 27 en 28 februari 2016 in De Broodfabriek in Rijswijk. Het is een nieuwe locatie onder de rook van Den Haag. Hoewel nieuw zijn er de vertrouwde elementen als de grote stripboekenbeurs, de small-pressbeurs en de stripverzamelbeurs.

Het thema van deze editie is superhelden. Volgens de organisatie is er geen ontkomen meer aan: stripfiguren met bijzondere krachten zijn er overal vandaag de dag, niet alleen op papier maar vooral ook in de bioscoop en op de televisie. Op De Stripdagen is er daarom speciale aandacht voor de populaire verfilmingen van Amerikaanse comics. Zo worden er trailers en one-shots vertoond en is er een toepasselijke prijsvraag, een Superhelden-kennersquiz, een comicveiling en een expositie van filmposters. Op het zaalpodium vindt zaterdag een forumdiscussie plaats rond comics, superheldenfilms en tv-series. Bovendien staan De Stripdagen stil bij het feit dat het vijftig jaar geleden is dat Batman met een eigen comic voor het eerst in Nederland opdook. De huidige uitgever van *Batman*, RW, geeft in ieder geval bij iedere aankoop bij hun stand een A3-poster cadeau.

Verder haakt de organisatie van het festival in op het feit dat het in februari *Haagse Harry*-maand is in Den Haag. In oktober 2014 overleed Marnix Rueb, de geestelijk vader van Haagse Harry. In februari (en maart) staat heel Den Haag in het teken van deze rondborstige Hagenees. Tegelijk met De Stripdagen wordt in hartje Den Haag een standbeeld onthuld en is een aantal exposities te zien in de Haagse bibliotheek, het Atrium van het Haagse Stadhuis en op De Stripdagen zelf (met name de politieke cartoons van Marnix Rueb).

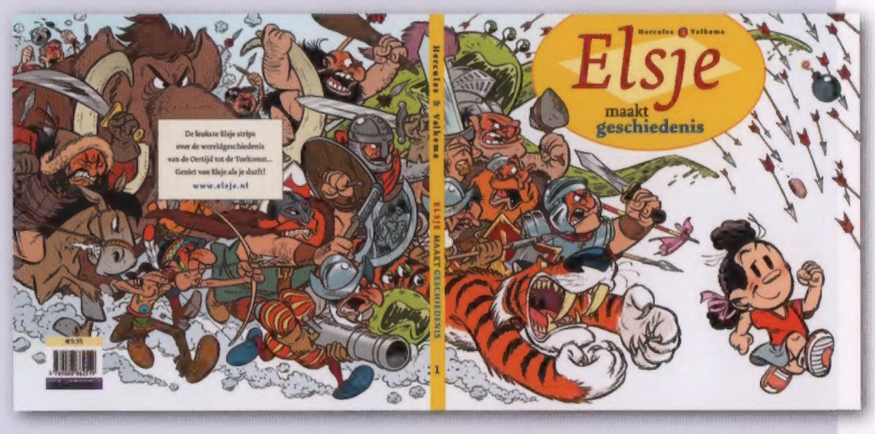
Elsje
maakt geschiedenis
De koekste Elsje strips over de wereldgeschiedenis van de Oertijd tot de Toekomst... Geniet van Elsje als je durft!
www.elsje.nl

LINKS EN RECHTSBOVEN – Gerben Valkema tekende het affiche voor De Stripdagen van dit jaar. Zoek de 7 verschillen met het omslag van de speciale *Elsje*-uitgave die op De Stripdagen bij Don Lawrence Collection verschijnt.

Ook staan De Stripdagen stil bij een aantal jubilea zoals de 50e verjaardag van Agent 327 en de 75e verjaardag van Tom Poes. Ter gelegenheid van dit laatste jubileum verschijnt op De Stripdagen het eerste deel in een nieuwe reeks heruitgaven van de ballonstrips: *Tom Poes en de krakers*.

De Stripdagen tellen dit jaar maar liefst drie podia: het grote zaalpodium met muziek, debatten, interviews, presentaties, lezingen en natuurlijk de prijsuitreiking; het halpodium met quizzen, tekenbattles en wedstrijden; en het interviewpodium waar stripmakers aan de tand worden gevoeld.

Prijzen

Het Stripschap heeft besloten om het aantal uit te reiken prijzen op De Stripdagen te beperken. Aan prijzen voor stripmakers buiten Nederland en Vlaanderen doet men niet meer. Al eerder werd bekend dat De Stripschapprijs 2016 – een oeuvreprijs – wordt toegekend aan

Maaike Hartjes. Verder gaat de P. Hans Frankfurtherprijs, voor een persoon of organisatie die zich op bijzondere wijze inzet of heeft ingezet voor de strip in Nederland, naar uitgeverij Strip2000.

De Bulletje en Boonestaak Schaal is voor uitgeverij VanderHout & Co. Voor wie nu geen lichtje gaat branden: dit is de uitgeverij die vijftig jaar geleden als eerste in Nederland Amerikaanse superheldencomics op de markt bracht, en dan met name *Superman* (1965) en *Batman* (1966). Opmerkelijk is dat de Schaal tot nu toe altijd aan tekenaars-op-leeftijd werd uitgereikt die zo nog een keer in het zonnetje gezet konden worden. Het bestuur heeft de doelgroep echter opgerekt en reikt de prijs voortaan uit aan 'een persoon of organisatie die aan de wieg van het Nederlands beeldverhaal heeft gestaan, of de strip in Nederland op de kaart heeft gezet'. Wel toevallig dat de prijswinnaar prima bij het thema Superhelden past!

Daarnaast zijn er de Jaarprijzen: het Album van het Jaar en het Jeugdalbum van het Jaar. De nominaties voor het Album van het Jaar 2015 zijn: *Tibet – De genezing van Mhusa de slagersdochter* (Mark Hendriks, Scratch), *Amoras 5: Wiske* (Marc Legendre en Charel Chambré, Standaard), *Esther Verkest 13: Enkel voor onbevoegden* (Kim Duchateau, Oogachtend), *De aanslag* (Milan Hulsing, Oog & Blik/Bezige Bij) en *Verkild hart* (Gilles Dal en Johan De Moor, Blloan). De nominaties voor het Jeugdalbum van het Jaar 2015 zijn *Suske en Wiske 331: Sooi en Sientje* (Peter van Gught en Luc Morjaeu, Standaard), *De ontdekkers 1 + 2* (Mars Gremmen, Strip2000) en *Mieleke, Melleke, Mol* met maar liefst vier delen: 16, 17, 18 en 19 (Urbanus en Dirk Stallaert, Standaard). De winnaar van het Jeugdalbum van het Jaar wordt gekozen door de (Rijswijkse) jeugd.

Vanzelfsprekend is de redactie van *Stripschrift* ook aanwezig met een stand. En er zijn tekenaars! In ieder geval rechtbanktekenaar Felix Guérain, stripjournalist Jules Calis en Kim Duchateau van *Esther Verkest*. RS

Meer info: *www.destripdagen.nl*

Donald Duck in Van Gogh Museum

Het was vorig jaar 125 jaar geleden dat schilder Vincent van Gogh overleed. In het kader van dit jubileumjaar stond *Donald Duck 22* van 2015 in het teken van Vincent van Gogh. Op het omslag stond een voor deze gelegenheid vervaardigd olieverfportret van Donald Duck als Vincent van Gogh, geïnspireerd op zijn *Zelfportret met grijze vilthoed* uit 1887. Deze schilderijbewerking van Wouter Tulp hing de hele maand juni in het Van Gogh Museum. Voor wie dit totaal is ontgaan, hierbij nog een foto van de persopening waarbij het schilderij werd onthuld en opgehangen door hoofdredacteur Dimitri Heikamp van *Donald Duck* en een aantal kinderen. RS

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl

Stripwinkel Prof Barabas
Uw winkel voor antiquarische strips!

- In- en verkoop van strips
- Internetveilingen
- Stripgadgets & striphoesjes
- Disney en Vandersteen
- Originele tekeningen

Verkrijgbaar bij uitgeverij Barabas:
Luxe integrale reeks van Douwe Dabbert
Ambrosius en Patty met originele pagina

www.profbarabas.nl ▶ www.uitgeverijbarabas.nl

ADVERTENTIE

StripKlassiekers
uit de Toonder Studio's

Panda

Integrale uitgave in 44 luxe banden
Alle 199 verhalen, die tussen 1946 en 1993 in de dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen:
de delen 1 t/m 33 bundelen de ondertekst-verhalen;
de delen 34 t/m 44 de verhalen met de ballonteksten.
Deel 1, 34 en 35 zijn verschenen. Prijs per deel € 56.

Koning Hollewijn

Alle verhalen van koning Hollewijn in 19 luxe banden
Een hoogtepunt in het oeuvre van Marten Toonder!
Alle 73 verhalen die tussen 1954 en 1971 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen.
Deel 1 is verschenen. Prijs per deel € 56.

Tom Poes

Integrale uitgave van de Tom Poes-verhalen uit de weekbladen Donald Duck, Revue, Metro en Ons Vrije Nederland.
Nu zijn ook de zeldzame verhalen die vlak na de Tweede Wereldoorlog zijn uitgebracht gebundeld.
Reeds 26 delen verschenen. Prijs per deel € 60.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
Telefoon: 070 3615393, E-mail: info@uitgeverij-panda.nl

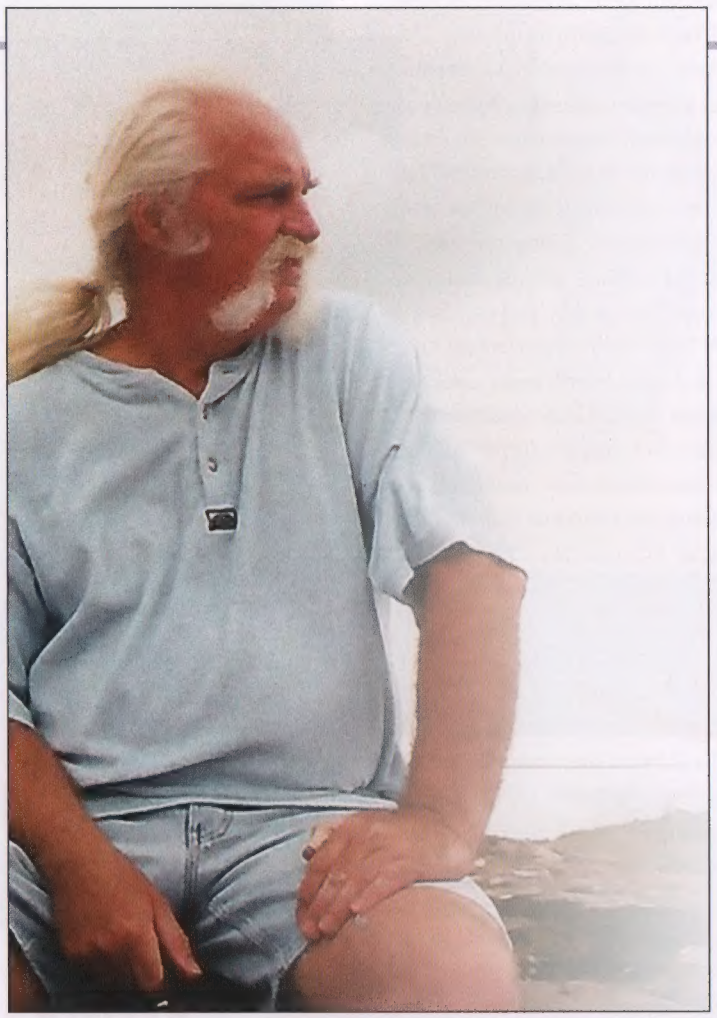

Martin Wassington 1941-2016

Martin Wassington, een jofele ras-Amsterdammer. In de roerige jaren 1970 speelde hij een belangrijke rol in de stripwereld. In een dubbelfunctie, van voorzitter van Het Stripschap en redacteur van *Stripschrift*. Ondanks het feit dat ik hem de afgelopen decennia nauwelijks meer had gesproken, kwam het bericht van zijn overlijden als een schok. Herinneringen aan deze joviale man, vol branie, stroomden onstuitbaar binnen; herinneringen aan de periode dat hij en ik in de redactie van *Stripschrift* zaten, herinneringen aan onstuimige tijden. Aanvankelijk zat Martin in de redactie als vertegenwoordiger van Het Stripschap, later namens zichzelf. *Stripschrift* vond hij leuker dan Het Stripschap, vertrouwde hij me eens toe. Dat redacteurschap heeft dan ook langer geduurd – van 1972 tot 1979 – dan zijn voorzitterschap.

Martin Wassington was een persoonlijkheid, een man die je niet over het hoofd zag. Zijn toch al imposante voorkomen werd nog eens versterkt door zijn achterover gekamde leeuwenmanen en zijn wild uitgegroeide snor. Hij nam nooit een blad voor de mond, hij was een man van de daad, maar hij had ook charisma. Slechts weinig deuren bleven voor hem gesloten.

Lef was misschien wel zijn hoofdkenmerk. Zo staat me nog levendig zijn optreden in Angoulême voor de geest, in 1974, toen dit festival voor de eerste keer werd gehouden. Hij, Hans van den Boom en ik gingen daarheen, als vertegenwoordigers van *Stripschrift* en Het Stripschap. Niet alleen verbroederde Martin daar binnen de kortste keren met de toenmalige top van de stripwereld, ook slaagde hij er met een gedenkwaardig optreden in een hele zaal vol stripbobo's voor zich in te nemen. Dit was tijdens een avond waarop vertegenwoordigers van de diverse aanwezige landen zich voorstelden. Ook Martin beklom het podium. Dat hij nauwelijks Frans sprak, belette hem niet om de zaal toe te spreken in een soort zelfgemaakt Frans. Met daverend succes. Dit optreden was kenmerkend voor Martin: vol lef en bravoure trad hij de zaal tegemoet, zonder zich aan enige autoriteit te storen.

Ook bij de interviews die ik samen met hem afnam, had zijn directe optreden vaak een gunstig effect. Tekenaars ontdooiden al snel voor zijn ouwe-jongens-krentenbrood-aanpak, waardoor mensen als Morris en Maurice Tillieux op ontspannen wijze praatten over hun ideeën en opvattingen. Martin wist zelfs een gesloten man als Hans Kresse te ontdooien, zodat deze, bij hoge uitzondering, tot allerlei persoonlijke uitspraken kwam.

Martin Wassington wond nergens doekjes om en ging overal hartstochtelijk recht voor zijn raap in, met Amsterdamse humor – en Amsterdams accent. Hij had iets van een vrijbuiter en ging daardoor vaak zijn eigen weg. Zijn doortastende en sterke persoonlijkheid viel echter niet bij iedereen goed en werd soms voor dominant aangezien. Dit leidde ertoe dat er conflicten ontstonden in de *Stripschrift*-redactie. Martin trok zijn conclusies en legde eind jaren 1970 zijn functie van redacteur neer. Daarna verdween hij vrijwel volledig uit de stripwereld. En dat is jammer – en niet terecht. Martin, de joviale ras-Amsterdammer, had beter verdiend. Want hij heeft met zijn voortvarendheid een enorme hoeveelheid energie gestoken in de ontwikkeling van zowel *Stripschrift* als Het Stripschap en daardoor een grote rol gespeeld in de acceptatie van het beeldverhaal in Nederland.

Rob van Eijck

LINKS – Martin Wassington en Rob van Eijck tijdens een redactievergadering van Stripschrift in 1975.

27 & 28 FEBRUARI

UITGEVERIJ L

OP DE STRIPDAGEN 2016

IN DE BROODFABRIEK TE RIJSWIJK

PROFICIAT MARTIN LODEWIJK met 50 jaar AGENT 327!

Martin Lodewijk

signeert 27 & 28 februari
de JUBILEUM- en BEURS-EDITIE STRIPDAGEN 2016
THE MAKING OF AGENT 327 – 50 JAAR AGENT 327
met een speciaal voor De Stripdagen 2016 vervaardigd stofomslag, genummerd en gesigneerd, met giclee, oplage 100 ex. – € 39,95

Eric Heuvel

signeert 27 & 28 februari onder meer 20 exemplaren van de gebonden editie van **DE ONTDEKKING** & **DE ZOEKTOCHT** à € 19,95. Bij aanschaf krijgt u **NIEUWE VRIENDEN** – de winnaar van de Stripschappenning 2015 voor het beste album – cadeau.

EN VERDER... NIEUW!

YTHAQ 13 – VERRE HORIZON
In het kader van 10 jaar YTHAQ verschijnt in een oplage van 30 exemplaren de **JUBILEUM- en BEURS-EDITIE STRIPDAGEN 2016**, genummerd, met **16 PAGINA'S EXTRA** bonusmateriaal, giclee en speciaal stofomslag, – € 39,95

En verder? Vele, vele extra's, onder meer gebonden edities van LANFEUST ODYSSEY & TROLLEN VAN TROY voor een vriendenprijs, 3 delen AYAKO van OSAMU TEZUKA bijeen voor € 9,99, enzovoort, enzovoort!

Hein de Kort

signeert 27 februari onder meer 20 exemplaren van **HET JAAR VAN HEIN 2013, 2014** én **2015** Bijeen € 14,99! Alleen tijdens De Stripdagen. Enne... **OP=OP!**

WIJ HETEN U VAN HARTE WELKOM BIJ STAND 23 VAN UITGEVERIJ L

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL
WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

ADVERTENTIE

Yendor
Stripboekenwinkel anno 1977

Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Nederland

010-4331710
info@yendor.nl

of bestel online
www.yendor.nl

→ GROTE NAMEN

Image Comics trapt het nieuwe jaar af met het vijfdelige *Circuit Breaker*, geschreven door Kevin McCarthy en met tekenwerk van Kyle Baker. De miniserie werd al twee jaar geleden aangekondigd, maar zal pas halverwege maart in de winkels liggen. Baker beleefde in de jaren 1990 zijn doorbraak met de grafische roman *Why I Hate Saturn* en hij liet zich voor deze serie inspireren door het werk van legendarische mangamaker Osamu Tezuka.

Ook nieuw bij Image is de maandelijkse serie *The Discipline*. Makers Peter Milligan *(Shade, the Changing Man)* en Leandro Fernández *(Queen & Country)* vertellen het verhaal over Melissa, een jonge vrouw die een hekel heeft aan haar echtgenoot, ruzie maakt met haar zus en ook nog eens verliefd wordt op een man die veel meer is dan hij zo op het eerste gezicht lijkt. Het eerste nummer verschijnt in maart, met een coverprijs van $2.99.

Uitgeverij Marvel Comics blijft intussen druk met het opnieuw lanceren van maandelijkse series. In dit eerste kwartaal vallen met name *International Iron Man* en *Black Widow* op. Het door Brian Michael Bendis geschreven en door Alex Maleev getekende *International Iron Man* wordt al de tweede reeks over Iron Man, maar zal meer de nadruk leggen op Tony Stark, de man in

■ **VIJFTIG** Het is ruim vier jaar geleden dat DC Comics alle 52 reguliere superheldentitels hernummerde en opnieuw lanceerde. In de maand maart zijn die series dus toe aan hun vijftigste deel. Althans, als ze intussen niet zijn stopgezet, herstart of afgelopen: van de oorspronkelijke 52 series zijn er 12 over.

■ **JACHT** Bij Dark Horse Comics is het jachtseizoen weer geopend. Begin maart verschijnt daar het eerste nummer van *Predator: Life and Death*. Deze vierdelige miniserie is geschreven door Dan Abnett *(Guardians of the Galaxy)* en getekend door Brian Thies en haakt ook in op gebeurtenissen uit de films Aliens en Prometheus.

■ **ZWART** Dat schrijver Brian Wood een zwak heeft voor verhalen over Vikingen bleek uit zijn serie *Northlanders*. Voor zijn nieuwste project *Black Road* keert hij terug naar dat genre, alleen doet hij dat nu niet bij DC Comics, maar bij Image Comics. De tekeningen zijn van de hand van Garry Brown *(The Massive)* en Dave McCaig.

■ **DIEP** Schrijver-tekenaar Matt Kindt gooide hogen ogen met zijn bovennatuurlijke spionagethriller *Mind MGMT*. Eind april verschijnt bij Dark Horse zijn volgende project *Dept. H*, een serie over een onderzoek naar sabotage op een onderzees researchstation. Jeff Lemire *(Sweet Tooth)* verzorgt de variant cover.

Nieuw werk van Baker in *Circuit Breaker*.

Image lanceert *The Disciple*.

Black Widow door Waid en Samnee.

Miracleman wordt eindelijk afgerond

het harnas. En *Black Widow* mag zich verheugen op de komst van Mark Waid en Chris Samnee, die hiervoor samen furore maakten met hun werk voor *Daredevil*.

Als klap op de vuurpijl lanceert Marvel in april de langverwachte reeks *Miracleman: The Silver Age*. Halverwege de jaren 1980 schreef Alan Moore *(Watchmen)* geschiedenis met zijn unieke kijk op superhelden en zijn opvolger was de toentertijd onbekende Neil Gaiman *(The Sandman)*. Door het faillissement van uitgeverij Eclipse is de reeks nooit afgerond. Daar komt verandering in, want Marvel biedt Gaiman de ruimte om zijn verhaal af te maken, samen met oorspronkelijke tekenaar Mark Buckingham. Losse nummers kosten $4.99.

→ GROTE HELDEN

Vertigo, de imprint van DC Comics voor de volwassen lezers, is weer helemaal terug. Nadat series als *100 Bullets*, *Preacher* en *Transmetropolitan* waren afgerond, bleven nieuwe toppers lang uit, maar de laatste twee jaar weten ook makers van naam hun weg weer te vinden naar dit bijzondere hoekje van de uitgeverij.

In juni slaat Vertigo een nieuwe, onverwachte weg in met *Dark Knight: A True Batman Story*. Deze hardcover, met tekenwerk van Eduardo Risso *(100 Bullets)*, is namelijk het meeslepende en grotendeels autobiografische verhaal over schrijver Paul Dini zelf. In 1993 werd Dini, die destijds nauw betrokken was bij meerdere tekenfilmseries over Batman, slachtoffer van een gewelddadige beroving op straat. Ruim twee decennia later schrijft hij die gebeurtenis van zich af. Het boek telt 128 pagina's en kent een coverprijs van $22.99.

Het kon eigenlijk niet uitblijven: nadat begin dit jaar een tiende seizoen van de televisieserie *The X-Files* op de buis verscheen, komt uitgeverij IDW in april met de nieuwe maandelijkse stripreeks *The X-Files*. Schrijver Joe Harris *(Great Pacific)* en tekenaar Matthew Dow Smith werken samen met de bedenker Chris Carter en geven een vervolg aan de mysterieuze en bizarre avonturen van FBI-agenten Fox Mulder en Dana Scully.

Dini's autobiografische *A True Batman Story*

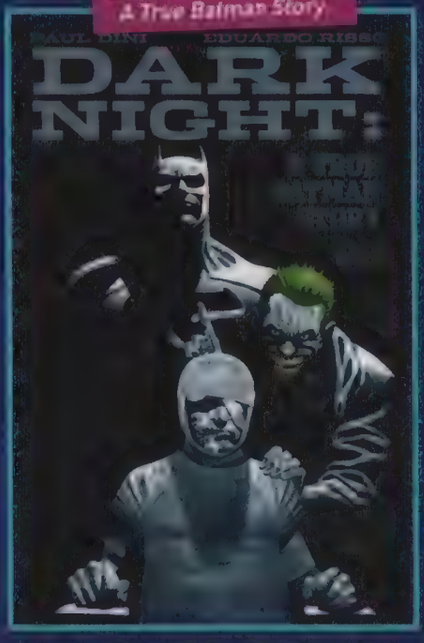

Ook Flash naar nummer 50

Het is al jaren een heet hangijzer in de Amerikaanse stripwereld: gebrek aan diversiteit in zowel helden als makers. Marvel Comics timmert inmiddels goed aan de weg, met vooral meer vrouwelijke helden in hun eigen series. In de maand april zet de uitgeverij de volgende stap, want dan klinkt het startschot voor *Black Panther*, een nieuwe reeks over wat de meest aansprekende gekleurde superheld zou moeten zijn. Tekenaar Brian Stelfreeze krijgt gezelschap van schrijver en journalist Ta-Nehisi Coates. Het eerste nummer kost $4.99.

Nieuwe miniserie *Predator*.

olav.beemer@stripschrift.nl

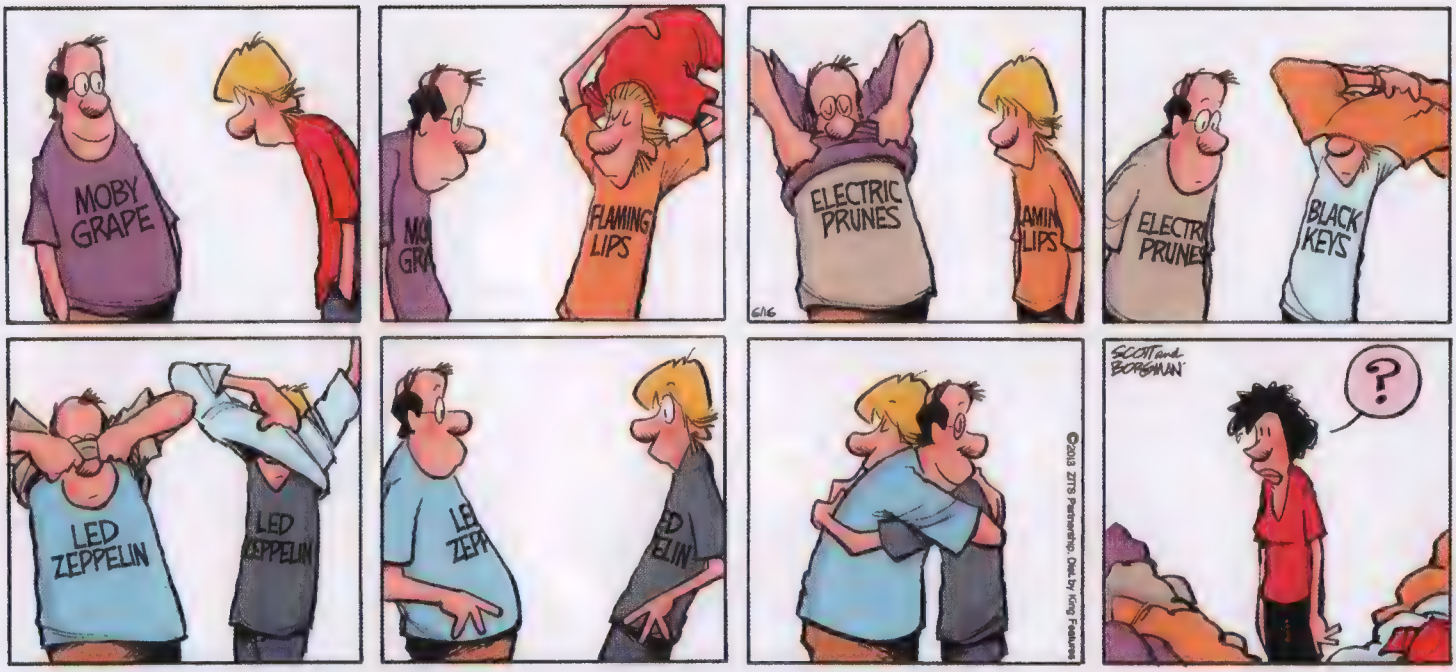

Scott & Borgman

De buren van Peter de Wit

PETER DE WIT

In de rubriek *Bij de buren* van de Amsterdamse krant *Het Parool* gaan Amsterdammers op bezoek bij hun buren, die ze vaak nauwelijks blijken te kennen. Dat bracht me op een idee. Al jaren ben ik benieuwd naar mijn buren op de dagelijkse strippagina in *Het Parool* en *Algemeen Dagblad*. Onder *Single*, de strip van Hanco Kolk en mij staat al tien jaar de strip *Pukkels*. Nou, precies onder ons staat *Dirkjan*, maar daaronder staat *Pukkels*. Nieuwsgierig naar de makers van deze Amerikaanse strip over tiener Jeremy (Jeroen in de Nederlandse vertaling) en zijn ouders reisde ik af naar Californië voor een gesprek met schrijver Jerry Scott. Tekenaar Jim Borgman die in Colorado woont, was zo vriendelijk mijn vragen per email te beantwoorden.

Eerst maar eens de indrukwekkende cijfers. *Pukkels*, of *Zits* zoals de strip oorspronkelijk heet, wordt dagelijks in 1600 kranten in 45 landen in 15 talen gepubliceerd. Maar dat is niet alles. Jerry Scott is ook nog eens de geestelijk vader van *Baby Blues*, een strip die in 1200 kranten staat. Ter vergelijking: *Single* staat in 15 kranten en *Sigmund* staat in 1 krant in 1 land in 1 taal.

Dagstrips als postzegels

Jerry Scott (1955) woont op een ranch in een heuvelachtige wijnstreek vlakbij de kust in San Luis Obispo, volgens Oprah Winfrey *The happiest town in America*. Zijn studio bevindt zich midden in het huis. In een hoek van de enorme kamer staat een ontroerend klein tekentafeltje waaraan hij al zijn strips schrijft. Een groot deel van de ruimte is ingericht als atelier. In zijn vrije tijd maakt Scott schilderijen van koeien. Laat dat nou ook mijn favoriete dier zijn! Sowieso voel ik me hier thuis. Zet twee verlegen, middelbare mannen bij elkaar en er is meteen een soort van onuitgesproken klik. Ik laat hem *Het Parool* zien en vertel over de ontstaansgeschiedenis van deze verzetskrant. Scott is evenwel duidelijk meer geïnteresseerd in de strippagina, die hem zichtbaar bevalt. *'Wow, this is great, look at the size of the comics!'* Geen wonder dat hij opgetogen is, in Amerika worden dagstrips als postzegels afgedrukt, twintig stuks op een pagina. Sommige, zoals *Doonesbury*, zijn zelfs met een leesbril nauwelijks te ontcijferen.

Van huis uit is Jerry Scott striptekenaar; jarenlang schreef en tekende hij in opdracht de strip *Nancy*, een creatie van Ernie Bushmiller uit de jaren 1930. In Amerika is het niet ongebruikelijk dat dagstrips na de dood van de oorspronkelijke maker worden voortgezet door anderen. Gewoon omdat het zo ontzettend lucratief is. Tijdens een feestelijke bijeenkomst van de National Cartoonist Society werd hij echter ontslagen, het syndicaat was niet tevreden over zijn eigenzinnige versie van *Nancy*, en hij verloor van de ene dag op de andere het grootste deel van zijn inkomen. Achteraf bezien was het ontslag misschien wel een *blessing in disguise*, want op Oudejaars-

RECHTS - **Puber Jeremy.**

RECHTS – **Een vroege opzet voor de strip. Borgman en Scott voerden per fax een discussie over de naam voor de strip. *Steady Gig* was een ideetje, net als *Grounded for Life*, *Planet Jeremy*, *Work in Progress*, *Yo, Why Me?*, *Stuff About M*, *As If* en *Chad and Jeremy*. Uiteindelijk werd het *Zits* (pukkels/acne); volgens Charles Schulz de slechtste naam voor een krantenstrip sinds *Peanuts*.**

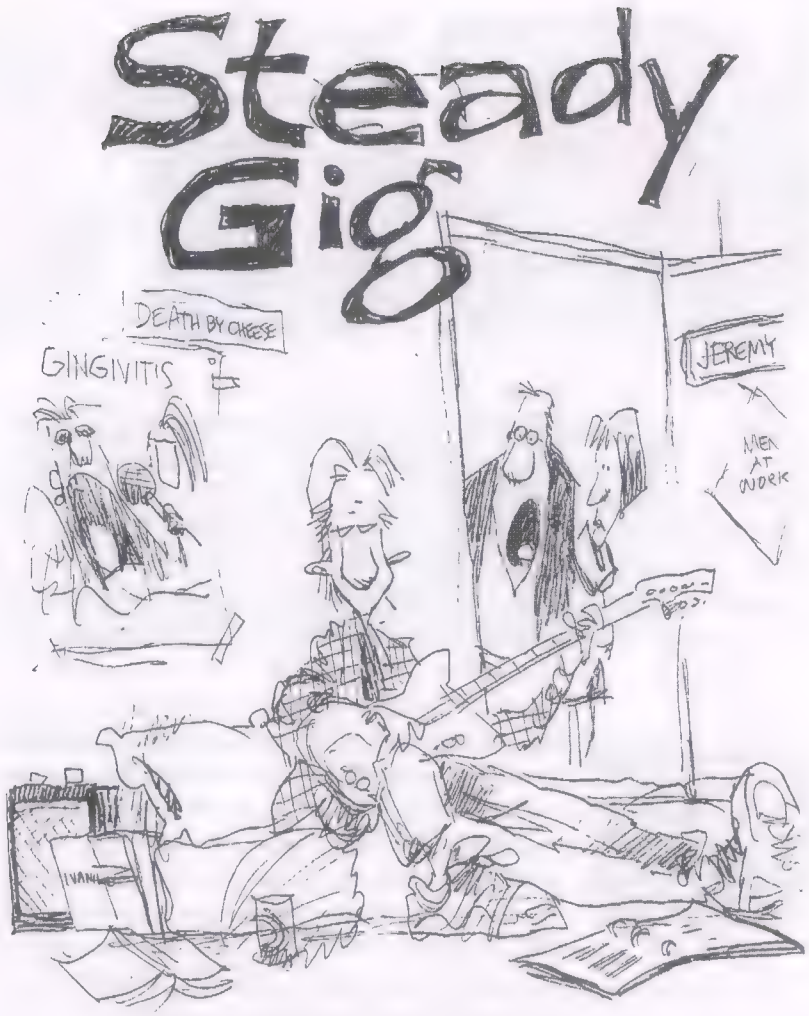

avond sprak hij zijn buurman, die een tienerzoon had en deze sprak de historische woorden: 'Als je ooit nog een strip wil maken, moet je het over een 15-jarige jongen doen!'

Ledematen draperen

Scott wachtte middernacht niet eens af. 'Dat idee zette zich meteen vast in mijn hoofd, omdat zoiets nog nooit gedaan was. En moeilijk kon het niet zijn; ik was zelf ooit 15 geweest!' Enthousiast begon hij te schrijven en dat vlotte uitstekend; de ene grap na de andere vloeide uit zijn pen. Er was alleen een probleem met het tekenwerk. Scott schetste zich suf, maar kreeg maar geen overtuigende tiener op papier. Gefrustreerd wilde hij er al bijna de brui aan geven, toen hij werd gebeld door een kennis, politiek tekenaar Jim Borgman (1954). Deze wilde er een weekje tussenuit en vroeg of Scott meeging naar een *resort* in Arizona. In de blokhut liet Scott hem zijn mislukte schetsen zien voor de nieuwe strip. Borgman, vader van twee tieners, pakte een vel papier en zei: 'Ze draperen zich met hun uitschuifbare ledematen altijd helemaal over de bank; kijk, zo...' Razendsnel tekende hij een pu-

ONDER – **Jerry Scott.**

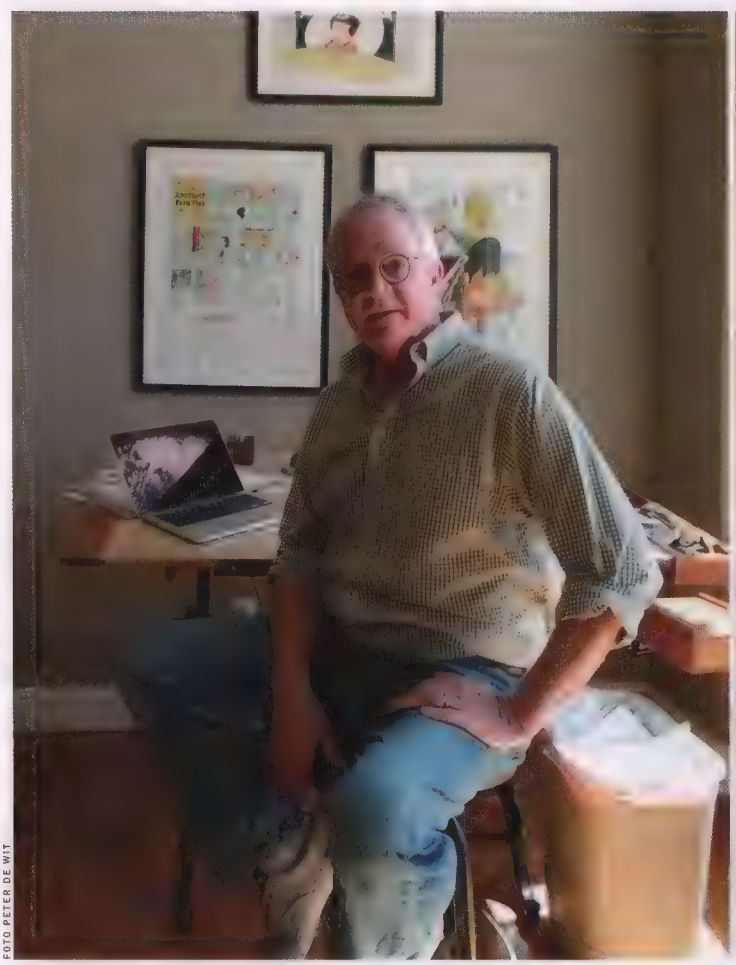

FOTO PETER DE WIT

ONDER – **Jim Borgman.**

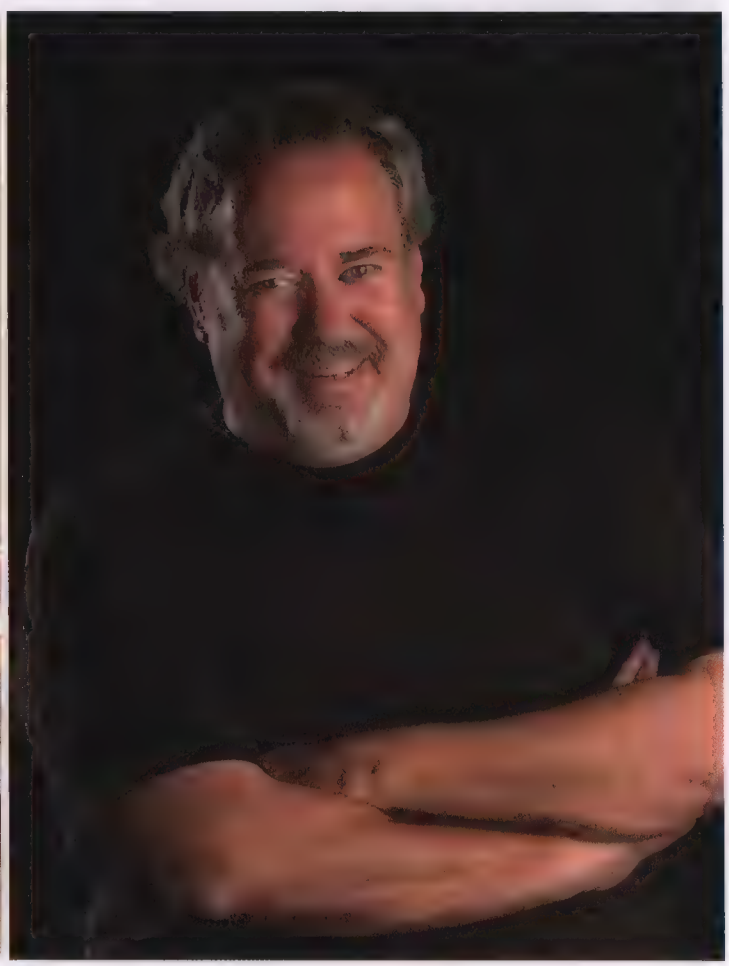

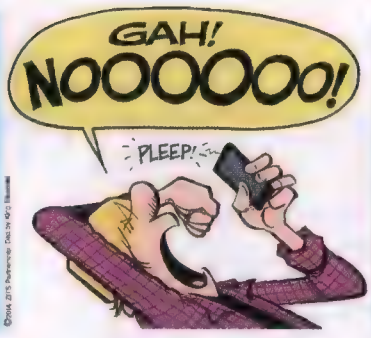

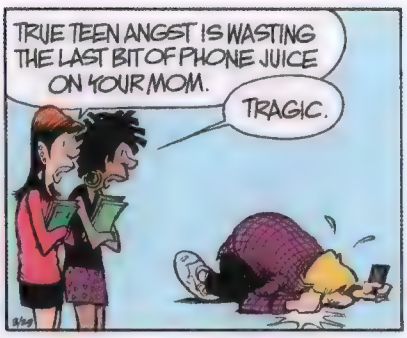

BOVEN – Voorzijde van een kalender.

RECHTSBOVEN – Grap uit een scheurkalender.

ber die languit lag en Scott wist meteen: 'Ja, dit is het! Alleen kan ik het nooit zo tekenen'. Na enig uitstel, vanwege de drukke werkzaamheden van Borgman, boden ze de strip aan bij het syndicaat King Features. Daar hapte men meteen toe en in juli 1997 ging *Pukkels* van start in 200 kranten.

Voor hij met *Zits* begon, had Jim Borgman al een grote staat van dienst. Meer dan dertig jaar lang tekende hij politieke cartoons voor *Cincinnati Enquirer* en hij is in die tijd overladen met prijzen, waaronder de prestigieuze Pulitzer Prize en de Reuben Award. Was de switch van actuele politieke prenten maken naar een klassieke dagstrip tekenen dan niet een enorme overgang? Borgman verklaart zijn carrièrestap. 'Ik heb 10.000 keer de gelegenheid gehad om in totale vrijheid te kunnen zeggen wat ik vond. Elke dag heb ik alles wat ik in mij had als kunstenaar en commentator ingezet om iets krachtigs en inhoudelijks over de wereld te zeggen. En op een dag was het klaar. Ik ben gehoord, tijd voor iets nieuws.'

Embedded cartoonist

Aangezien Borgman en Scott 1500 kilometer bij elkaar vandaan wonen, verloopt het contact veelal via telefoon en mail. De heren bellen vrijwel dagelijks met elkaar en die gesprekken leveren regelmatig ideeën voor de strip op, waarbij het de rol van Borgman is om uit te roepen: 'Schrijf dat nou op, Jerry!', als Scott weer eens iets grappigs zegt. Toen Borgman in 2003 hertrouwde na het overlijden van zijn eerste vrouw, had hij naast zijn twee eigen kinderen opeens drie stiefkinderen erbij. Alle vijf tieners. 'Ik beschouwde mezelf toen als een soort *embedded cartoonist*, een oorlogscorrespondent die van achter zijn tekentafel verslag deed van alle schermutselingen die in huis plaatsvonden. Alles wat ik zag en hoorde gaf ik door aan Jerry, die van mijn warrige anekdotes goud in stripvorm maakte.'

Borgman werkt zonder lichtbak. Hij schetst de strip op glad Bristol-karton en daarna inkt hij met een Winsor & Newton-penseel *(red sable* serie 7, nummer 3). Het letteren gebeurt met een 0,8 micron Pigma-stift. Daarna krast hij naar eigen zeggen nog net zo lang in de strook met een 0,3 micron-stift tot deze de juiste graad van *teenage grittiness and chaos* heeft bereikt.

Soms heeft Borgman genoeg van het tekenen van afleveringen vol *talking heads* en stuurt hij Scott pagina's gevuld met bizarre schetsen van vliegende apen, dansende bizons, pratende cementauto's en olifanten op schaatsen, om de scenarist te prikkelen. Scott weet dan hoe laat het is en verwerkt deze in absurde situaties met Jeremy en zijn ouders.

Rotzooi tekenen

Eén van de dingen die ik bewonder aan Borgman, is dat hij zo lekker een rommelige kamer kan tekenen. Het is namelijk nog niet zo makkelijk om troep aantrekkelijk en duidelijk vorm te geven. In de slaapkamer van Jeremy ligt steevast een metershoge berg gympies, pizzadozen, kleding, autobanden van zijn Volkswagen, schoolboeken

ONDER – Jim Borgman: 'We krijgen nog steeds brieven van moeders die schrijven dat dit hun favoriet aller tijden is (sniff!).'

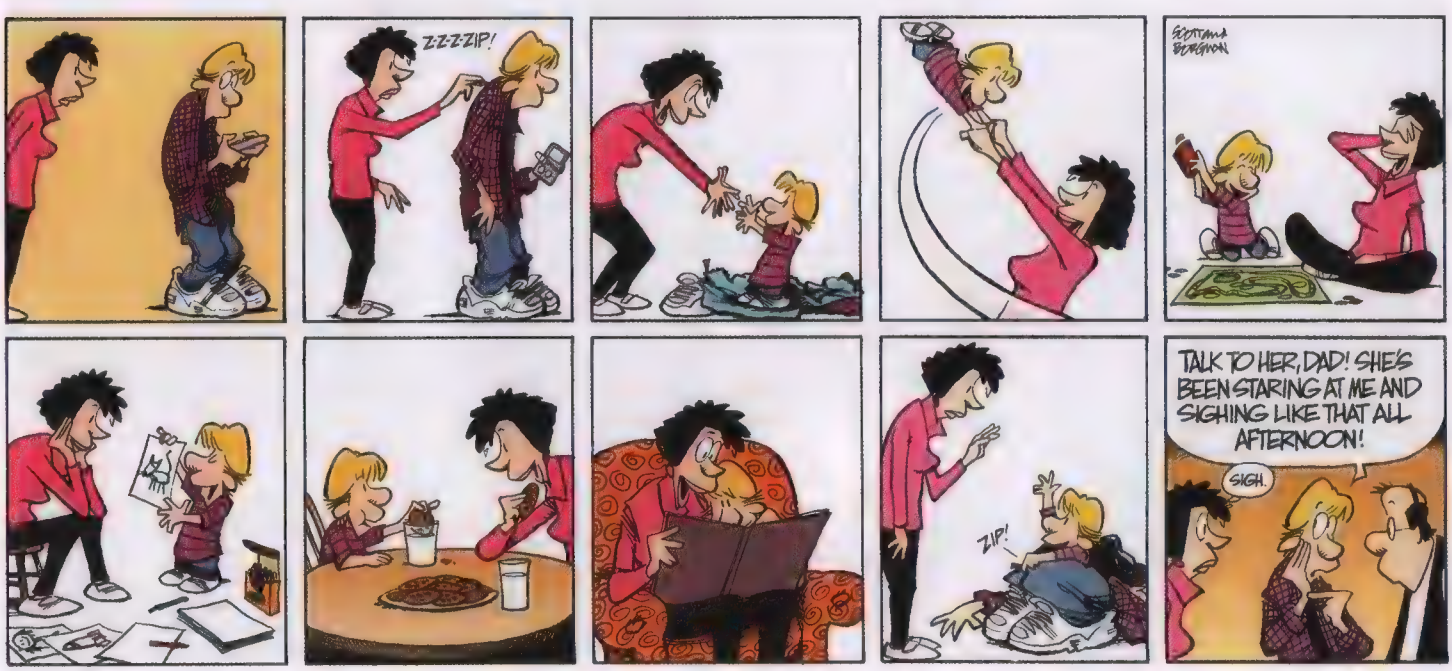

BOVEN – Tien jaar na 9/11 maakten Jim Borgman en Jerry Scott deze tekening van een 'family hug' met als begeleidende tekst de vraag van Jeremy: 'Moet dit nu echt elke 11e september?'. Sommige lezers namen er aanstoot aan en noemden het duo 'onpatriottisch'. Borgman en Scott wilden er slechts mee aangeven dat tien jaar na dato zo'n ongemakkelijke 'muscle memory' symbool staat voor de overbeschermende houding van ouders.

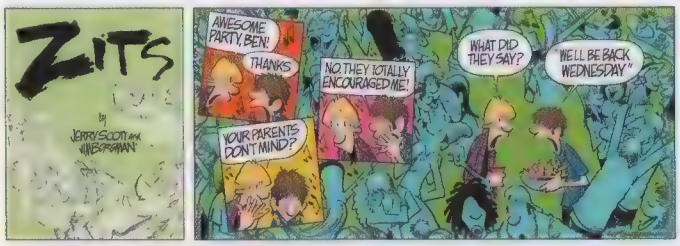

muscle memory tic
FIGURES IN BACKGROUND?

BOVEN EN LINKS – Scenario van Jerry Scott en de uitwerking ervan door Jim Borgman.

en schriften. 'Het is heerlijk om rotzooi te tekenen', zegt Borgman hierover. 'Hoe meer hoe beter. Rotzooi is mijn kathedraal van Rouaan, het is mijn plafond van de Sixtijnse kapel!' Ik mail hem een pagina van *Guust Flater*, waarin deze zich als een mijnwerker door het archief van het weekblad *Robbedoes* graaft. Hij kent tekenaar André Franquin niet, maar ziet in hem meteen een geestverwant. 'Iedereen die een studie maakt van rotzooi, beschouw ik als een vriend.'

Ook Jerry Scott steekt zijn bewondering voor Borgman niet onder stoelen of banken. 'Jim kan eigenlijk alles tekenen en tilt wat ik schrijf naar een hoger plan. Het is als bij muziek. Ik speel in het hoogste register: grap, grap, grap, grap en Jim is de bas, hij zorgt voor een stevige basis en voor *soul* en zo wordt *Pukkels* onze symfonie'.

Ik leg hem mijn theorie over *Pukkels* voor. Volgens mij gaat de strip over de moeizame communicatie tussen ouders en kinderen en andersom. Men zegt veel en toch niets. Men zegt niets en daarmee alles. Men zegt niet wat men bedoelt en men bedoelt niet wat men zegt. Scott knikt. 'Ja, het gaat over relaties. Mensen vragen mij vaak: *Pukkels* gaat over een tiener, toch? Nee, het gaat over het HEBBEN van een tiener in huis. Eerlijk gezegd schrijf ik, denk ik, meer vanuit de ouders, dan vanuit de tiener. Volgens mij begrijp ik beide kanten, maar ik denk niet dat ik dezelfde dingen grappig vind als tieners nu. Ik ben zestig en het is niet echt mogelijk om me in iemand van zestien in te leven. Persoonlijk vind ik het ook grappiger om te bedenken wat zij leuk vinden en het dan door de ogen van de ouders te laten zien. Daarbij is er godzijdank altijd nog het universele tienerthema: niemand op deze wereld begrijpt me.

Volgens Scott bestaat er een dunne lijn tussen geloofwaardig en ongeloofwaardig zijn als makers en is het de kunst om aan de goede kant van die lijn te blijven. Zodra je pretendeert aansluiting te hebben bij de leefwereld van jongeren, val je onherroepelijk door de mand en zegt iedereen: *Ha, old guy!* Ik knik instemmend en verzwijg voor het gemak maar even dat twee middelbare, getrouwde mannen al 15 jaar een strip maken voor *Het Parool*, waarbij ze in de huid kruipen van jonge, single vrouwen.

Schipperen

Een paar keer per jaar komen Scott en Borgman een weekje bij elkaar om over *Zits* te praten en nieuwe verhaallijnen te bedenken. Hun werkwijze is altijd dezelfde. ''s Morgens wandelen Jim en ik naar een koffiezaak, we gaan tegenover elkaar zitten, pakken onze schetsboeken en beginnen te schrijven en te tekenen. We praten niet

BOVEN – Omslag voor een bundel uit 2014.

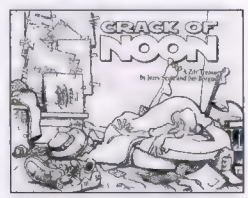

BOVEN – Schets voor het omslag van de bundel *Crack of Noon*.

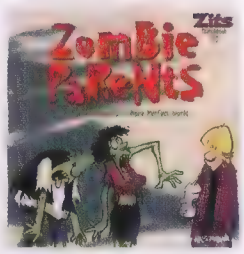

BOVEN – Omslag voor een schetsboek.

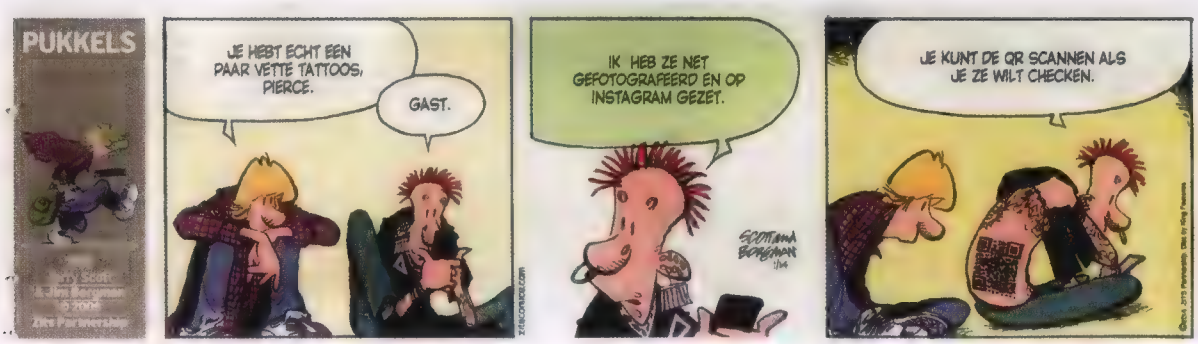
PUKKELS
JE HEBT ECHT EEN PAAR VETTE TATTOOS, PIERCE.
GAST.
IK HEB ZE NET GEFOTOGRAFEERD EN OP INSTAGRAM GEZET.
JE KUNT DE QR SCANNEN ALS JE ZE WILT CHECKEN.

LINKS – Nederlandstalige aflevering uit de krant van zaterdag 30 januari 2016. Al sinds het begin wordt de strip vertaald door Sanne van der Heide, dochter van de bekende vertaler en voormalig *Eppo*-redacteur Frits van der Heide.

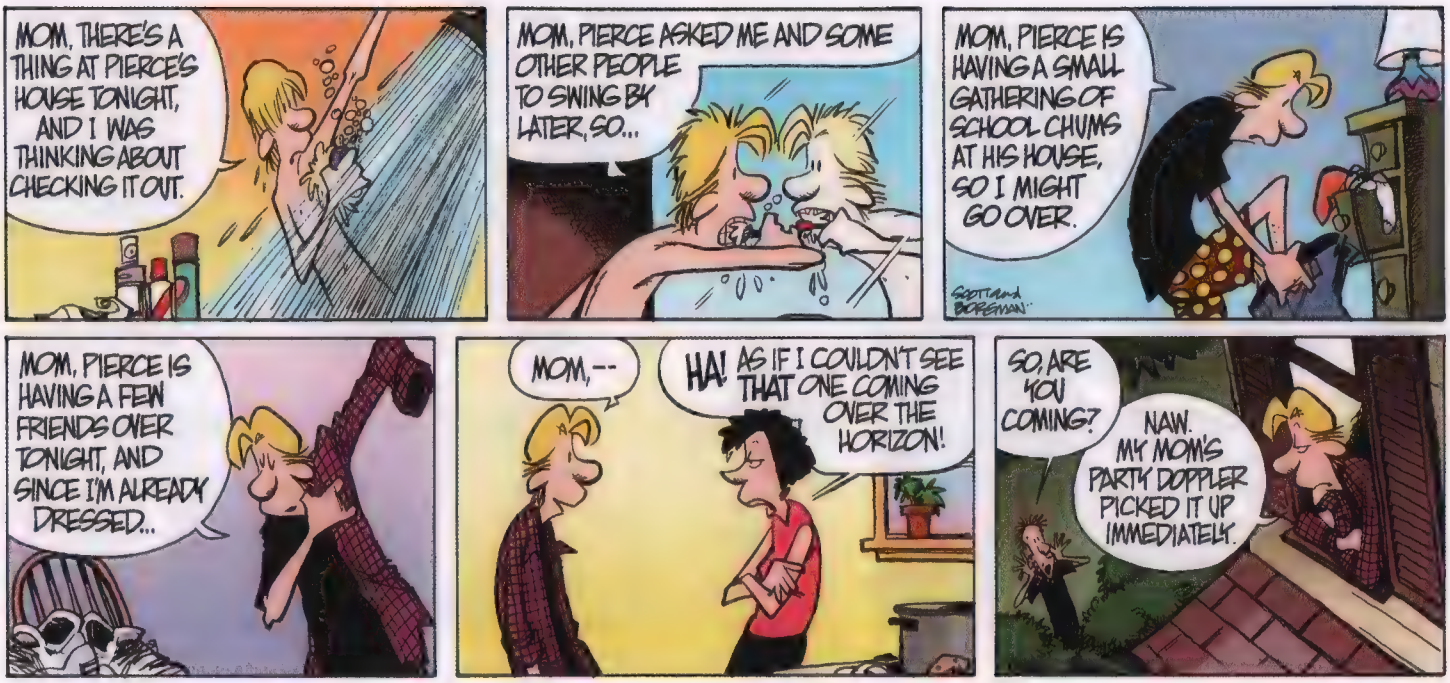
MOM, THERE'S A THING AT PIERCE'S HOUSE TONIGHT, AND I WAS THINKING ABOUT CHECKING IT OUT.
MOM, PIERCE ASKED ME AND SOME OTHER PEOPLE TO SWING BY LATER, SO...
MOM, PIERCE IS HAVING A SMALL GATHERING OF SCHOOL CHUMS AT HIS HOUSE, SO I MIGHT GO OVER.
SCOTT and BORGMAN
MOM, PIERCE IS HAVING A FEW FRIENDS OVER TONIGHT, AND SINCE I'M ALREADY DRESSED...
MOM,--
HA! AS IF I COULDN'T SEE THAT ONE COMING OVER THE HORIZON!
SO, ARE YOU COMING?
NAW. MY MOM'S PARTY DOPPLER PICKED IT UP IMMEDIATELY.

veel. Na een uurtje zitten we vaak zelfs met onze rug naar elkaar toe. Af en toe ruilen we van schetsboek onder het mompelen van zinnetjes als: 'Maak deze grap even af en hier graag een beter begin.' Ik begin te stralen. Dat is precies hoe Hanco Kolk en ik wekelijks *Single* schrijven! Alleen zitten wij nooit met de ruggen naar elkaar toegekeerd, omdat Hanco bang is dat ik dan stiekem zijn uitsmijter kaas-op-bruin-brood opeet. Hetgeen niet geheel denkbeeldig is.

Omdat in Amerika de kranten ook op zondag verschijnen moet Jerry Scott minimaal 14 grappen per week schrijven. Ik verwacht dat hij een strak werkschema heeft, maar dat is niet het geval. 'Het gaat er meer om welke strip het hardst materiaal nodig heeft, *Zits* of *Baby Blues*. Het syndicaat wil dat we acht weken vooruit werken en momenteel lig ik zo'n tien of twaalf weken voor. Ik neem eigenlijk nooit vakantie omdat ik me altijd zorgen maak om de deadlines, en het kalmeert me om een ruime voorsprong te hebben.

Scott kent weinig Europese strips. Hij noemt *Vivi & Wagner*, een Finse krantenstrip over een meisje en een varkentje, waar ik dan weer nooit van gehoord had. Tekenaar Jussi Tuomola heeft hij ontmoet op een boekenbeurs in Gothenburg. In Zweden en Noorwegen verschijnt er een *Zits*-stripblad. *'They love comics over there.'* Op mijn vraag of hij op dit moment een favoriete Amerikaanse strip heeft zucht hij diep. *'This is only going to be published in Holland, right?'* Na enig aandringen noemt hij *Pearls before Swine* en *Bizarro*. En natuurlijk de oudjes als *Peanuts* en *Calvin and Hobbes*. Hoewel hij

FOTO PETER DE WIT

ONDER – Peter de Wit en Jerry Scott, geïnspireerd door Jeremy?

RECHTS – Schets van Jeremy, puber-hangend over een stoel.

bij de laatste ook wat bedenkingen heeft. 'Bill Watterson is een uitzonderlijk begaafde stripmaker, misschien wel de beste in die tijd. *But there's a long game and a short game in comic strips, and he played the short game. He only did the strip for eight years.*' Het overgrote deel van de Amerikaanse krantenstrips vindt hij slecht geschreven en getekend. Er is volgens Scott te weinig respect voor het vak, het ambacht. Niet alleen wat betreft het tekenen, maar ook voor het schrijven en redigeren.

Zits wordt wereldwijd gedistribueerd, en om problemen met redacties en lezers van de meer behoudende kranten te voorkomen moeten de makers schipperen. Een onderwerp als seks kan slechts in zeer bedekte termen worden behandeld. Borgman heeft daar wel moeite mee: 'Een strip maken over een jongen van 16 en het nooit over seks hebben, is als een documentaire over Detroit maken zonder auto's te noemen'. Scott is nuchterder: 'We weten natuurlijk dat jongeren bezig zijn met seks, drugs en experimenteren, maar dat hoeft voor mij niet per se op de strippagina van de krant te gebeuren'. Ik vraag nog even of Jeremy een hasjplant op zijn kamer kan hebben. *'Never!'*, antwoordt Scott beslist, 'Dat is onmogelijk in een Amerikaanse krant.' Ik besluit het anders te formuleren. Wat als het een plantje van school is dat hij moet verzorgen en hij weet niet dat het een hasjplant is? Dat vindt hij een spannend idee, dus wie weet...

Wel, ik heb mijn Amerikaanse onderburen van *Single* wat beter leren kennen; en u nu ook. Volgende keer mag ik misschien wel op bezoek bij Mark Retera van *Dirkjan* of Floor de Goede van *Flo*. Ben benieuwd!

peter.de.wit@stripschrift.nl

Voor alle afgedrukte strips geldt © 2016 Zits Partnership. Distributed by King Features Syndicate, Inc. Reprinted by special permission.

Lieve lezers...

Ik schrijf deze column gratis. Ik doe best veel dingen gratis. Mensen vragen me weleens een voorwoord te schrijven voor hun boek, geen probleem. Ze willen een artikel van me gebruiken, ga je gang.

Maar soms wordt het me te veel. Schrijven is een vak. Interviewen is een vak. Ik beheers dat vak. Voordat ik een stripmaker interview, verdiep ik me in zijn werk, zijn carrière. Dan bedenk ik goede vragen. Ik hoop dat daar dan een gesprek uit voortvloeit dat boeiend is voor andere mensen om naar te luisteren, of om te lezen. Iets waarvan ze nog iets opsteken ook.

Niet iedereen beheerst dat vak. Ik was weleens op een stripevenement waar Mike Mignola, van Hellboy, werd geïnterviewd. 'Is joor nekst komik kooing toe bie about sombies?', vroeg de interviewer. Mijn wangen werden rood van plaatsvervangende schaamte. Maar het is ook geruststellend, een microfoon in je hand maakt je nog geen interviewer.

Ik werd laatst gebeld door de organisatie van een stripevenement. Of ik daar stripauteurs wilde interviewen. Tuurlijk, leuk. Ik kan dat. Ik heb verstand van strips, ik kan interviewen. Wat schuift het?

Niks. Ik zou er niks voor krijgen. 'We doen het allemaal vrijwillig.' Ja, dat kan wel zijn, maar interviewen is mijn vak. Ik verdien er mijn brood mee. Moet ik dat echt voor niks komen doen? Kom jij dan mijn lekkage verhelpen voor niks? Of als je broodbakker bent, kunnen we dan een deal maken? Ik gratis brood, jij een mooi interview dat staat, en waar de mensen iets aan hebben? Mag ik mijn verzameling compleet komen maken voor niks?

Mensen, ik wil best op vrijwillige basis iets doen ter promotie van de strip, maar het getuigt ook van een zekere minachting voor mijn vak om er maar vanuit te gaan dat ik gratis voor u werk. Mensen staan op zo'n evenement geld te verdienen door achter een doos vol stripboeken te gaan staan, en ik word serieus geacht om een interview te doen dat ik heb voorbereid, voor niks?

En als ik er nou eens wat voor terugkreeg. Ik heb op het Haagse literaire Winternachtenfestival vier jaar achter elkaar een stripprogramma verzorgd. Dat werd door mijn medestripliefhebbers, de journalisten, de tekenaars, de uitgevers nadrukkelijk genegeerd, doodgezwegen.

Een tweetje, een berichtje op Facebook, een artikeltje om publiek naar mijn stripevenement te krijgen, dat was de dames en heren al te veel moeite.

Maar ik moet voor niks komen? Ik dacht het effe niet.

peter.breedveld@stripschrift.nl

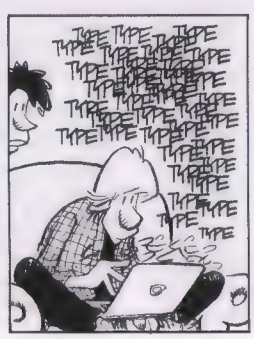

RECHTS - Jacobs speelt voor Olrik in zijn atelier. Foto uit *Kuifje* 34 van 1965.

70 jaar Blake en Mortimer

ED HENGEVELD

Het is dit jaar 70 jaar geleden dat striplezers voor het eerst kennis maakten met de avonturen van Blake en Mortimer. Het eerste nummer van het nieuwe weekblad *Kuifje* verscheen op 26 september 1946, met op de achterpagina de start van *Het geheim van den Zwaardvisch*. Dat verhaal, geschreven en getekend door Edgar P. Jacobs, zou de lezers drie jaar lang in spanning houden en verscheen uiteindelijk in 1950 voor het eerst in album.

Daarna maakte Jacobs in veertig jaar tijd nog zeven verhalen, waaronder *Het gele teken*, dat in 1999 na een enquête door de Bronzen Adhemar Stichting in Vlaanderen werd uitgeroepen tot strip van de eeuw. Door zijn oog voor details en zijn gewoonte om zich grondig te documenteren verwierf Jacobs zich een bijna mythische reputatie. Maar die werkwijze was er ook de oorzaak van dat hij soms jaren aan een verhaal werkte en dat de albums van *Blake en Mortimer* met steeds grotere tussenpozen verschenen.

Gérald Forton en het poseren

Van 1943 tot 1947 werkte Jacobs achter de schermen mee aan de *Kuifje*-avonturen. Naast het moderniseren

RECHTS – Omslag van *Kuifje* 31 uit 1953 waarin het verhaal *Het gele teken* een aanvang nam. Het is weer eens iets anders dan de inmiddels overbekende schildering op een muur. Op 5 oktober verschijnt bij uitgeverij Blake et Mortimer een integrale luxe editie van 96 pagina's op groot formaat van deze tijdschriftpublicatie uit *Kuifje*.

KUIFJE
WEEKBLAD VOOR JONGENS VAN 7 TOT 77 JAAR
ACHTSTE JAARGANG
PRIJS 6 Frs - IN NEDERLAND 40 Cts
31
IN DIT NUMMER BEGINT
HET GELE TEKEN
DOOR EDGAR-P. JACOBS
...en een volledig verhaal : BOKSEN IS GEVAARLIJK
Teksten van Yves Duval
Tekeningen van Fred Funcken

en inkleuren van de oude albums werd hij onder meer ingezet bij het maken van schetsen van Hergé, terwijl die poseerde in houdingen waarin Kuifje of Haddock getekend moesten worden. Een soortgelijke werkwijze gebruikte Jacobs later ook voor Blake en Mortimer. Een bekende foto uit 1965 toont hoe hij verkleed als Olrik poseert voor een grote spiegel in zijn atelier, pistool in de ene hand en potlood in de andere.

In die periode halverwege de jaren 1960 werkte Jacobs aan *Het halssnoer van de koningin*, het zevende verhaal van *Blake en Mortimer*. Omdat het hem allemaal een beetje te veel werd had hij het tekenwerk in eerste instantie uitbesteed aan collega Gérald Forton. Die huurde een studio en liet daar modellen poseren, die hij vervolgens fotografeerde. Die foto's gebruikte Forton dan als basis voor zijn tekeningen. Na een vijftiental platen kreeg Jacobs toch spijt en nam hij het tekenwerk zelf weer over. De platen die Forton getekend had werden gedeeltelijk bewerkt, maar diens stijl is in de eerste pagina's van het verhaal nog duidelijk aanwezig.

Omdat Jacobs een dagje ouder werd en niet meer de vermoeiende houdingen voor de spiegel kon volhouden nam hij Fortons werkwijze over en begon hij met foto's te werken. In het tweedelige werk *Edgar Pierre Jacobs – Biographie du père de Blake et Mortimer* van Philippe Biermé uit 2010 – verschenen bij uitgeverij L'age d'or – is een groot aantal van die foto's te vinden en voor dit artikel hebben we daar de betreffende tekeningen bij gezocht. Ze vormen een mooie illustratie van de werkwijze

Halssnoer-27-07

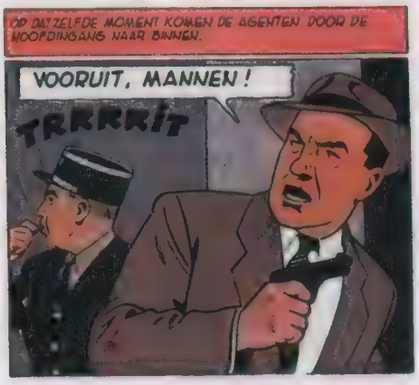

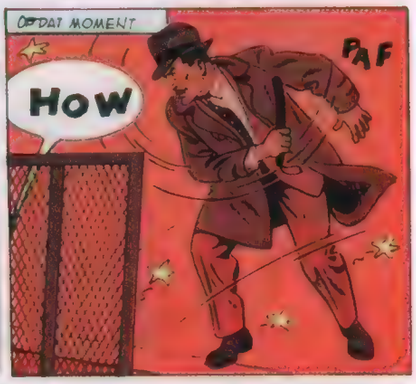

Halssnoer-57-06

Halssnoer-27-03

Halssnoer-34-01

BOVEN – Voor deze *Kuifje*-voorplaat uit 1965 bij de start van *Het halssnoer van de koningin* baseerde Jacobs zich op een bestaand portret van de Franse koningin Marie-Antoinette (1755-1793).

ONDER – De codes bij de illustraties verwijzen naar pagina en plaatje uit *Het halssnoer van de koningin*.

van Jacobs, die dankzij zijn operaverleden een zeker gevoel voor dramatiek had. Het is moeilijk om nu nog een album van *Blake en Mortimer* te lezen zonder in elke figuur een poserende Jacobs te zien.

Vuilnisbak als symbool

Om het perfectionisme van Jacobs te illustreren is in de loop der jaren vaak het voorbeeld van de Japanse vuilnisbak gebruikt. Die anekdote vindt zijn oorsprong in een artikel in het weekblad *Kuifje*. Vijf jaar na het einde van *Het halssnoer van de koningin* was de wekelijkse voorpublicatie van *De drie formules van professor Sato* begonnen in Kuifje 40 van 1971, een speciaal nummer van 112 bladzijden ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het blad. Een week later werd in *Kuifje 41* een uitneembaar *2000 Magazine* gewijd aan Edgar-Pierre Jacobs, compleet met poster van Mortimer en een karikatuur van Jacobs getekend door diens collega Tibet. In dat dossier beschrijven Hergé en Greg hun band met 'onze vriend Jacobs', zoals hij in het blad steevast werd genoemd. Hoofdredacteur Greg vertelt: 'Onlangs wachtten we eens te meer op een plaat van Edgar Jacobs. We gingen eens op onderzoek uit. Jacobs zat met een probleem, dat typerend voor hem was. In het nieuwe avontuur van Blake en Mortimer is Mortimer in een gevecht gewikkeld. Daarbij gebruikt hij het deksel van een vuilnisbak als projectiel, maar het verhaal speelt in Japan en hoe zien Japanse vuilnisbakken eruit? Twintig andere tekenaars zouden hun schouders opgehaald hebben en een willekeurige asbak getekend hebben. Maar voor Jacobs is zoiets ondenkbaar. Hij vertelde ons dat de vertraging veroorzaakt was doordat hij wachtte op een brief van de reiniging van

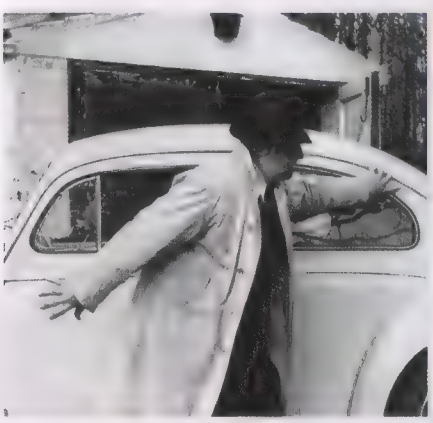
Halssnoer-57-02

Halssnoer-44-08

Halssnoer-44-09

Halssnoer-27-02

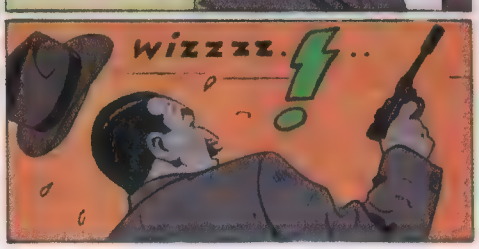

Halssnoer-53-07

IN DE D.S. IS INDERDAAD IETS GEBEURD. ACHTER DURANTON IS NAMELIJK OPEENS SHARKEY OPGEDOKEN!
Ik heb je aan het schrikken gemaakt, hè! Maar je probeert de baas ook te beduvelen en dat zal je niet lukken, vriendje! Vooruit, trap dat gaspedaal in, want ik heb haast!
Halssnoer-36-01

Het is duidelijk een dringend verzoek om hulp... afkomstig van een Oosterling, gezien de slotzin... Zou dit het begin van een spoor zijn?
Sato-06-03

IN GEDACHTEN VERZONKEN LOOPT BLAKE NAAR DE LIFT...
Philip vraagt me dringend te komen en vertrekt vervolgens zonder een adres achter te laten... en iedereen die het zou kunnen weten, is verdwenen... Vreemd...
Sato-04-09

Tokio, waarbij hij om inlichtingen gevraagd had. De Japanners draaldden echter met hun antwoord, omdat ze ergens industriële spionage vermoedden. Eindelijk gaf Tokio toe en per aangetekende brief kwamen uiteindelijk de felbegeerde foto's aan. De vuilnisbakken bleken precies hetzelfde te zijn als het exemplaar dat Jacobs zelf in gebruik heeft! De tekening kon afgemaakt worden en Edgar Jacobs was heel tevreden over zijn werkstuk. Over de vertraging maakte hij zich geenszins zorgen.'

De betreffende plaat met de vuilnisbak werd ten slotte drie weken later gepubliceerd in *Kuifje* 44 van 1971. Het tweede deel van *De drie formules van professor Sato* zou Jacobs nooit meer voltooien en na zijn dood in 1987 werd dat album getekend door Bob de Moor, die daarbij ook werkte aan de hand van foto's. Voor het eerste deel van het verhaal kon hij nog putten uit opnamen die Jacobs al had gemaakt, voor de rest maakte De Moor zelf de foto's en daarbij werd zijn hele familie ingeschakeld om te poseren.

Prins Filip en de Zwaardvis

Hoezeer Jacobs bij het tekenen afhankelijk was van voorbeelden wordt eens te meer duidelijk door een verhaal van zijn collega Jacques Martin in het boek La voie d'Alix uit 1999 (uitgeverij Dargaud). Ook die anekdote speelt rond het 25-jarig jubileum van weekblad *Kuifje* in 1971, toen de jonge prins Filip van België werd uitgenodigd voor een signeersessie van tekenaars op het gemeentehuis in Brussel. Daar zaten achter een lange tafel Hergé, Willy Vandersteen, Edgar Jacobs, Jacques Martin en Paul Cuvelier klaar om een fraaie *dédicace* te maken voor de elfjarige prins. Toen die met zijn gevolg binnenkwam haalde Jacobs uit zijn tas een prachtige kleurentekening van Blake en Mortimer, die hij thuis had gemaakt. Terwijl Martin die tekening bewonderde hoorde hij de prins tegen Hergé zeggen dat hij geen tekening van Kuifje wilde, maar van de maanraket. Jacobs keek wat beteuterd naar Martin, want daar had hij niet op gerekend. Vervolgens vroeg Filip aan Vandersteen om de kroon van 't Prinske te tekenen en toen hij bij Jacobs kwam vroeg hij om een tekening van de Zwaardvis. Jacobs mompelde dat hij zijn best zou doen en haalde een album uit zijn tas, waaruit hij een afbeelding van de Zwaardvis begon na te tekenen. Toen dat even duurde liep prins Filip door naar Martin, die de tiara van Oribal voor hem moest tekenen en vervolgens naar Cuvelier, die op magistrale wijze een paard op papier zette. Toen het gezelschap korte tijd later aan de borrel was, bleek dat Jacobs nog steeds zat te zwoegen op zijn Zwaardvis. De prins had kennelijk zijn interesse al verloren...

Jacques Martin wees Hergé op het feit dat Jacobs kennelijk moeite had met zijn Zwaardvis, terwijl Cuvelier uit zijn hoofd een prachtig paard kon tekenen. Daarop antwoordde Hergé: 'Ach, over 50 jaar wordt Cuvelier misschien herinnerd als een geweldig tekenaar, maar Jacobs zal worden herinnerd als een geweldig mens'.

BOVEN - De codes bij de illustraties verwijzen naar pagina en plaatje uit *De drie formules van professor Sato 2* door Bob de Moor.

ONDER - De legendarische scène met de Japanse vuilnisbak uit *De drie formules van professor Sato 1*.

ed.hengeveld@stripschrift.nl

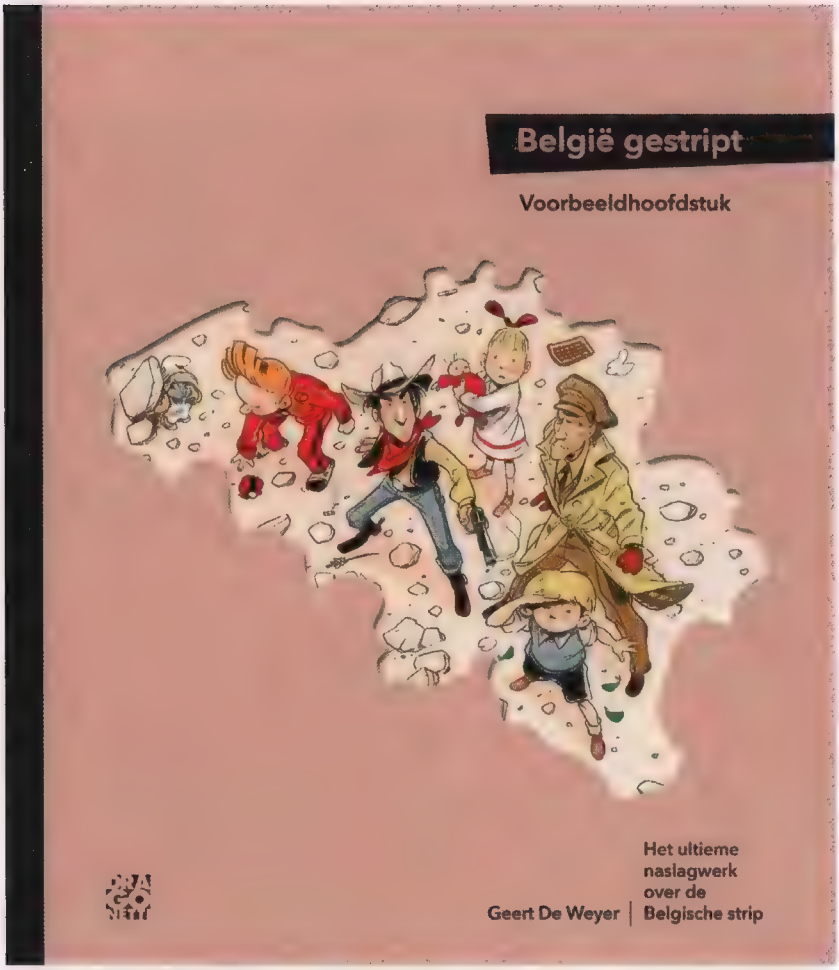

België oogstrelend gestript

RIK SPANJERS

***België gestript* presenteert zichzelf als hèt standaardwerk over de geschiedenis van Belgische strips. Op het voorplat staat fier dat dit boek het 'ultieme naslagwerk over de Belgische strip' is. Maar slaagt auteur Geert de Weyer er in om deze claim – hoogstwaarschijnlijk van uitgeverij Dragonetti – waar te maken?**

Geert de Weyer beschikt zeker over de papieren om een dergelijk project tot een goed einde te brengen. De Weyer publiceert al geruime tijd artikelen, interviews en recensies over onder andere strips voor de Belgische krant *De Morgen* en onder andere *Stripschrift*. In 2009 publiceerde hij al een boek over de nieuwe generatie Vlaamse auteurs. Zijn nieuwste publicatie, een kloek boekwerk, is een vervolg op een boek met dezelfde titel dat De Weyer in 2005 publiceerde. Naar aanleiding van het succes

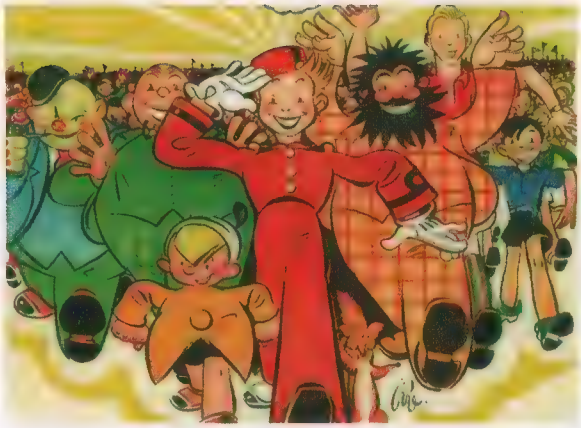

van dit project met als aanleiding '175 jaar België', werd De Weyer benaderd door Alexis Dragonetti van Ballon Media met de vraag of hij een uitgebreide versie over de Belgische stripgeschiedenis kon maken.

Een nationale geschiedenis

Een beetje chauvinisme kunnen we de Belgen als het gaat om stripgeschiedenis natuurlijk niet ontzeggen. Feit is dat het land een centrale rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van het medium in Europa. De zorg is wel dat de nationale focus van een dergelijke geschiedenis – een focus die wat 19e-eeuws aandoet – juist de belangrijke wisselwerking tussen verschillende stripculturen uit het oog zal verliezen. Dit is gelukkig niet het geval, maar door de nationaal gefocuste kadrering van deze geschiedenis lijkt internationale kruisbestuiving soms eerder een wedstrijd waar België koste wat kost als winnaar uit moet komen: 'De Amerikanen stonden erbij en keken ernaar'. Sterker nog, aan het eind van het voorwoord maakt De Weyer deze sportmentaliteit op een haast hooghartige manier letterlijk: 'Bij de afronding van dit boek wist ik het zeker: geen enkel ander (Europees) land heeft een kleurrijkere stripgeschiedenis. Een land dat zich aangesproken voelt en meent beter te doen, mag zich hierbij melden. Het zal me benieuwen.'

Rijkdom aan thema's

Hoewel ik het niet snel eens zal zijn met 'statements' als de kleurrijkste Europese stripgeschiedenis, valt niet te ontkennen dat de geschiedenis van de Belgische strip een fantastisch verhaal is dat in dit boek ook nog eens op een toegankelijke manier wordt verteld. De Weyer blijkt geen slaaf van de chronologie en koos voor een thematische opbouw van het boek. Niet alleen is op deze manier het boek makkelijker te lezen, het zorgt er ook voor dat er thema's aan bod komen die nog te vaak worden overgeslagen in stripgeschiedenissen.

Denk aan thema's als de verzetsachtergrond van *Spirou/Robbedoes* en de meer recente ontwikkeling van Belgische strip. Het hoofdstuk over de veelal mislukte gang van Belgische strips naar film is een bijna ontroerend historisch verhaal over de teloorgang van animatiestudio Belvision en de daaropvolgende pogingen Belgische striphelden naar het witte doek te brengen met hulp van buitenlandse animatiestudio's. Het hoofdstuk over de positie van de vrouw in de Belgische strip laat zien hoeveel

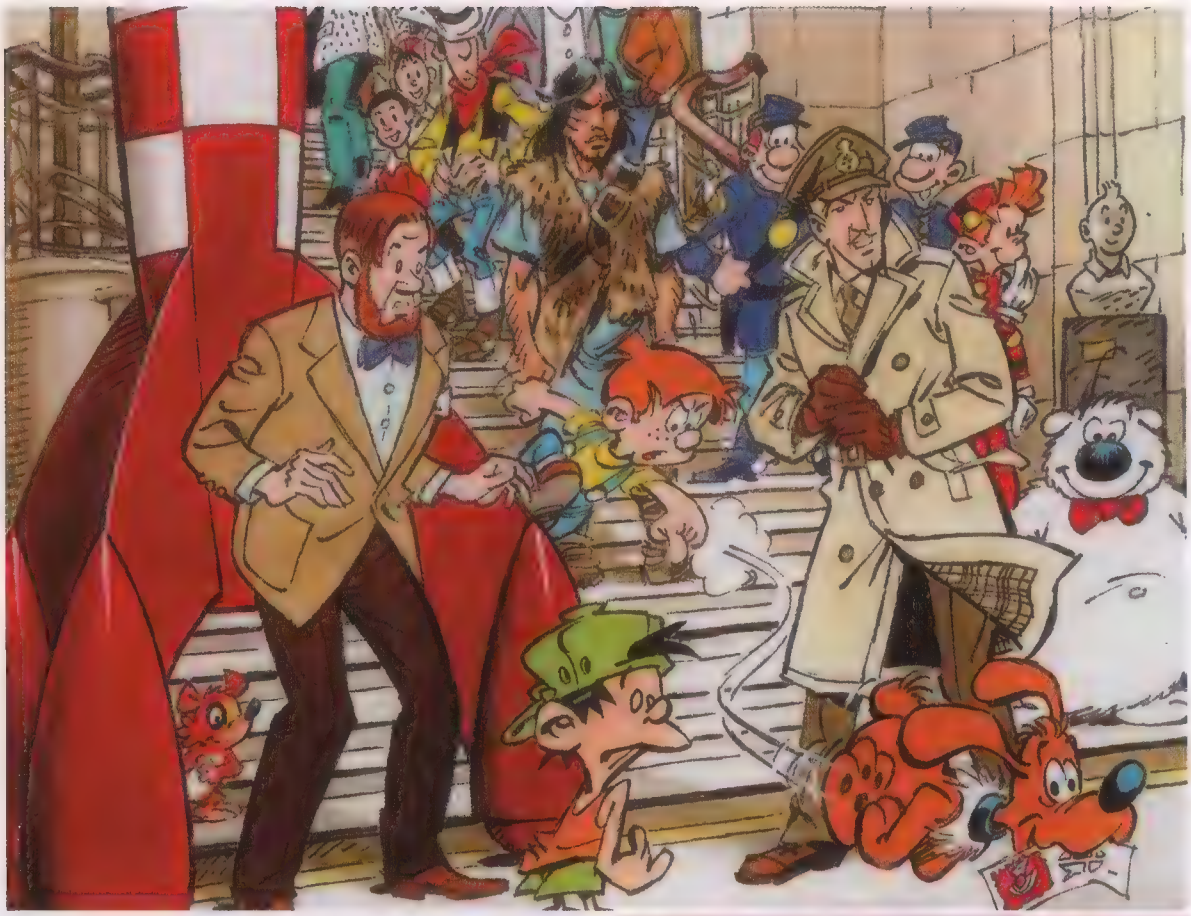

GEHEEL LINKS – Omslagtekening van Jijé voor *Spirou 1* van 5 oktober 1944.

LINKS – Tekening van Dany met Belgische strippersonages op de trappen van het Belgisch Stripmuseum. In 2009 gebruikt voor een fantasiepostzegel ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan van het museum.

LINKS – Persiflage op Tante Sidonia door Jan Bosschaert uit 1996. Gebruikt voor het *Strippende stripmeisjes*-project van de Vlaamse krant *De Morgen*.

haken en ogen er nog altijd aan dit controversiële onderwerp zitten.

De thema's worden in *België gestript* bovendien vergezeld door prachtige afbeeldingen. Het boek is, zoals dat hoort bij een geschiedenis van strip, rijkelijk geïllustreerd en is behalve als leesobject ook als kijkobject erg de moeite waard.

Vermeldenswaard zijn zeker ook de hoofdstukken over de verschillende stripgenres. Het is vooral hier dat *België gestript* zijn naam als naslagwerk waarmaakt. De gebruikte korte teksten zullen zowel voor de liefhebber als voor de beginnende student van het onderwerp erg nuttig en onderhoudend blijken.

Waar zijn de noten?

De Weyer heeft in zijn boek een uitgebreide verantwoording voor het gebruik van illustraties en ander bronmateriaal opgenomen. Maar geen notenapparaat. Dat is een gemis. Hierdoor zijn de claims die de auteur maakt moeilijk na te trekken. Het vergemakkelijkt ook het toekomstig onderzoek naar het verleden van de strip niet. Door te kiezen om noten en verwijzingen achterwege te laten blijft dit boek in zekere zin gesloten richting toekomstige, gelijksoortige projecten. Verder had soms in dit standaardwerk een meer wetenschappelijke benadering niet misstaan. Een discussie over de definitie van strip beëindigen met 'Kortom: komen we er ooit wel uit?', is niet toereikend. Niet omdat een definitief antwoord op die vraag wenselijk of mogelijk is, maar omdat de positie die de schrijver inneemt te onduidelijk blijft. Ook niet bepaald wetenschappelijk is het aanhalen van 'specialisten' zonder deze bij naam te noemen.

België gestript lijkt zich daardoor vooral te richten op stripliefhebbers. Daar is overigens niets mis mee, maar het had met iets meer moeite een nog breder publiek – met ook onderzoekers – goed kunnen dienen.

Ten opzichte van de meest recente Nederlandse variant – *Strips – 200 jaar Nederlands beeldverhaal* – blinkt deze Belgische geschiedenis uit in de breedte van de thema's die het bespreekt. Vergeleken met een werk, zoals *The Origin of Comics* van landgenoot Thierry Smolderen, schiet het werk wat te kort in de onderbouwing van de historische 'statements' die in het boek worden gemaakt. Al met al is *België gestript* een indrukwekkend hoofdstuk in de Belgische stripgeschiedenis en een prachtobject dat hopelijk vervolgonderzoek niet zal tegenhouden maar juist stimuleren.

rik.spanjers@stripschrift.nl

België gestript

De Weyer, Dragonetti 2015, ISBN 978-94-6210-202-6
Prijs € 49,95, 352 pagina's, kleur (hk)

Straat-kranten bieden onderdak aan strips

RIK SANDERS

In Nederland bestaan nog vijf grote dak- en thuislozenkranten, of straatkranten, zoals ze ook vaak worden aangeduid. Het gaat om *Straatnieuws* (Utrecht), *Z!* (Amsterdam), *Straatjournaal* (Haarlem), *Haags Straatnieuws* (Den Haag) en *De Riepe* (Groningen). Alle vijf plaatsen ze strips en illustraties; af en toe cartoons. Sommige kranten kiezen voor bijdragen van professionele tekenaars; andere gebruiken materiaal van autodidacten. *Straatnieuws* kende zelfs jarenlang de speciale strip *Erro* over daklozen, maar de krant zette er na een gedwongen restyling een punt achter.

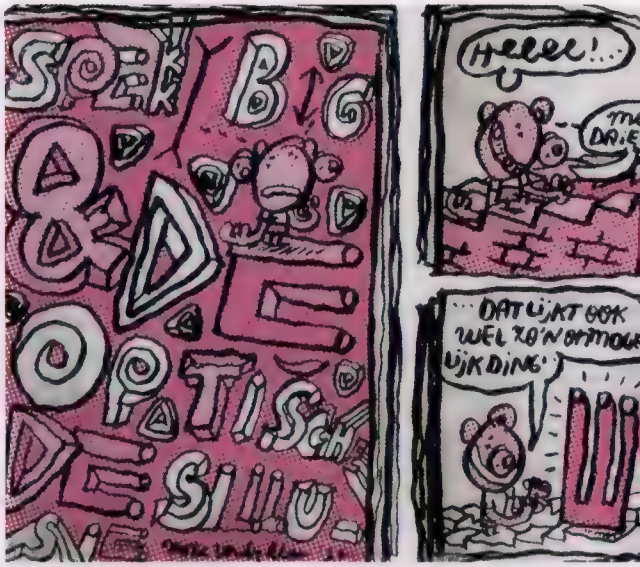

GEHEEL BOVEN – *Spekkie Big* uit *Z!*: Of je haat het of je houdt ervan.

BOVEN – De strip *Kroegtijger* van Joshua Peeters is de opvolger van *Erro* in Straatnieuws. In deze grap draait het om een bezoek aan het Utrechtse café Flater. Met een knipoog naar *Guust Flater*.

Na een periode van wildgroei aan straatkranten en malafide verkopers, waardoor het voor de consument onduidelijk was geworden wie of wat wordt gesteund met het kopen van zo'n krant, is er een keurmerk ingevoerd. Het vijftal grote Nederlandse straatkranten heeft inmiddels zo'n keurmerk dat de journalistieke kwaliteit garandeert en belooft dat de opbrengsten netjes ten goede komen aan de dak- en thuislozen. Daarnaast circuleren er in het land nog kleine, lokale initiatieven, maar daar is weinig zicht op.

Professionele uitgaven

Dit vijftal bonafide kranten kenmerkt zich ook door stevige verkochte oplages die kunnen oplopen tot boven een paar honderdduizend exemplaren per jaar. Tegenwoordig worden de kranten ook in regio's buiten de stad verspreid, om het financieel beter te kunnen bolwerken via een groter afzetgebied. Zo gaat *Straatjournaal* uit Haarlem ook naar Leiden en de Bollenstreek en verder omhoog Noord-Holland in tot aan het waddeneiland Texel. De Groningse krant *De Riepe* (dialect voor 'straat') wordt verspreid over de provincies Groningen, Friesland en Drenthe. De professionele uitgaven zien er overigens nauwelijks meer uit als kranten maar ogen meer als magazines. Sommige verschijnen driewekelijks, andere maandelijks.

Uit een rondvraag langs de redacties blijkt dat alle straatkranten strips plaatsen. In Amsterdam, bij voorbeeld, plaatst *Z!* (de Z schijnt te staan voor 'zonder dak') al jarenlang *Spekkie Big*, een onnavolgbare gagstrip van tekenaar/muzikant Marc van der Holst. De strip stond een tijdlang ook in het stripblad *Sjosji* en maakte vaak ex-

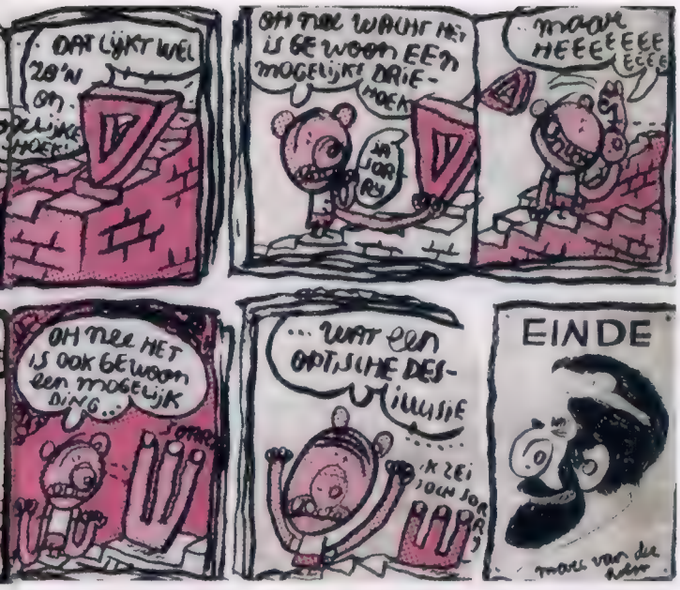
DAT LIJKT WEL 28'N OM...
OH NEE WACHT HET IS GEWOON EEN MOGELIJKE DRIE-HOEK
MOOOI HEEEEEEEE EEEE
OH NEE HET IS OOK GEWOON EEN MOGELIJK DING...
...WAT EEN OPTISCHE DES-illusie
EINDE

treme reacties los: lezers waren er dol op of vonden het bagger. Niet voor niets heette met een knipoog het eerste reguliere album: *Het allerslechtste van Spekkie Big*.

Straatnieuws, de oudste daklozenkrant van Nederland (opgericht in 1994) werkt tegenwoordig nauw samen met het Amsterdamse *Z!*. De krant kwam in 2012 in financiële moeilijkheden maar wist door te starten met hulp van *Z!*. In de nieuwe situatie levert *Z!* een zogenaamde rompkrant aan, die door *Straatnieuws* wordt aangevuld met een eigen omslag en regionale pagina's. Daar hoort ook een eigen strip bij: *Kroegtijger* van Joshua Peeters. Peeters, die lid is van het Utrechtse tekencollectief De Inktpot, plaatste al eerder de strip *Thinker-on-the-Rock*, maar vond een strip over een kroegtijger beter passen bij *Straatnieuws* nieuwe stijl. Ook plaatst de krant cartoons van Danibal (pseudoniem van Daniel Hentschel). Sinds vorig jaar tekent overigens ook striptekenaar Rob van Barneveld voor de krant.

Erro en Haagse Harry

In de periode vóór de gedwongen koerswijziging stond jarenlang de strip *Erro* van Ruben Libgott in de Utrechtse straatkrant, een echte humorstrip met daklozen als personages. Als vijftienjarige stripliefhebber, met tekenen als hobby, trok Libgott in 2001 de stoute schoenen aan en

RECHTS – In *Haags Straatnieuws* stond jarenlang *Haagse Harry* van Marnix Rueb. In een speciale aflevering voor het Utrechtse *Straatnieuws*, die door Rueb en Libgott samen werd gemaakt, ontmoet deze Haagse schooier zijn Utrechtse maat.

BOVEN – In *Straatnieuws* nieuwe stijl staan cartoons van Danibal.

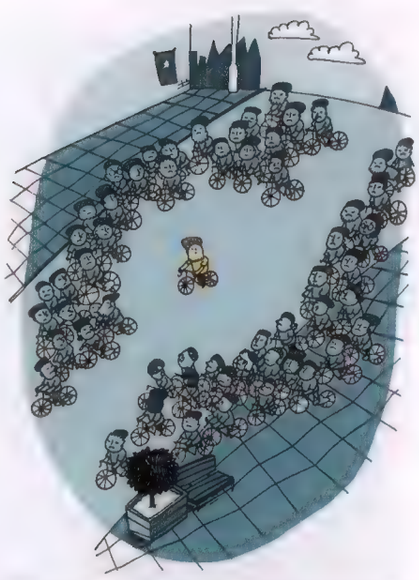

BOVEN – Tekening over de start van de Tour de France in Utrecht door Rob van Barneveld.

ERRO
door Ruben Libgott
www.ERRO.cc
WAT HOOR IK NU, ERRO? STRAATNIEUWS STOPT?!!
JA, NU KOMEN TIENTALLEN VERKOPERS PLOTS OP STRAAT TE STAAN!
UH.. MAAR JULLIE STAAN AL..
HA HA!
ALTIJD BLIJVEN LACHEN, ERRO!

BOVEN – De laatste aflevering van dak-lozenstrip *Erro* van Ruben Libgott in *Straatnieuws* oude stijl.

DEN HAAG! NIEUWE MARKTEN AANBOREN! MAAR EERST EEN RIANT KANTOOR ZOEKEN! STRAATNIEUWS!
HE!, SPOÂHWEGONGELUK! DOET MÈN ZAUN OPAK PLEIPAPIEÂH! IK MOT NAUDAG 'N PÈP ÂHD EITE KWÈT!!
SJE HAAG CS
WAT MOT IK MET DE UTEREGSE STRAATNIEUWS?! KEN MÈN DAT KANKÂHDORREP AMME HOL ROESTÛH?
IK KOM HIER EEN FILIAAL OPENEN EN ZOEK NU NAAR ONDERDAK!
AGTELIJKE STRIP TRÂHWES!
AU? IN DE HAAG IS DAK-LAUS IN EINE NIE GOED GENOEG? MENEÂH DE UTREGTAUN WIL 'N HUIS?! KANKÂHT OP! 'T IS HIEÂH VOL!!
MISSCHIEN KAN IK DAAR OP KAMERS!
JE KENNUT PRAUBERE... 'T ZIT DAAH ÂUK VOL MET ARREMOEDZAÂHS!
ALLÉÉN ALS JE EEN ZETEL HEBT! ZOU PIM DAT OOK ZO GEWILD HEBBEN?
JE HEB WEL SPATJES VOÂH 'N PAK ZWERREF-VUIL! WÂH JE GELÈK GEMUIBELEÂHD HURE?
PLEUÂHT OP, POESTJIN ZOEKAH!
IK WEIT NOG WEL WAT SJVEKÂHS! VOÂH 'N KLÈN PRESIE!
'N PALÈSIE! DACHETWEL!?
IK VIND 'T WAT KRAP... IN MIJN DOOS HEB IK MEER RUIMTE! DAN MAAR WEER DAKLOOS!
HEPPIE NÂH NOG WAT TE ZÈKE?! 'N DAK BALVE JE HAUF EN TÓCH DAKLAUS!
WIE WOONT ER NOU EIGENLIJK IN DE DOMSTAD?
IK DOET NOG EIN POGING!

www.alexvankoten.nl
DE GEBROEDERS
Pinguïn
..doen aan concept denken
TEKST & TEKENINGEN
· ALEX VAN KOTEN ·
Ha, Berend, onze artiest, schilder je nog?
Ben ik mee gestopt ik maak tegenwoordig succesvolle boeken, ik moet hier zo mijn nieuwste roman signeren.
BOEKHANDEL
Hee 'n miedruk? Allemaal witte pagina's
Nee dat hoort zo, het gaat om het idee! Mensen zijn toch te lui om te lezen. Ze kopen 'n boek omdat het gehyped is.
Dat is het concept
Auw.
Kijk, Kaasheld en Poephoofd doen ook mee aan dat dakloze-voor-één-dag project.
Hm...

GEHEEL BOVEN – **Alex van Koten, zelf inwoner van de stad, maakt de luchtige strip *De gebroeders Pinguïn* voor *Straatjournaal* uit Haarlem.**

BOVEN – ***Kaasheld en Poephoofd* is de opvolger van *Haagse Harry* in *Haags Straatnieuws*.**

benaderde hij *Straatnieuws*. Libgott had een strip gemaakt over de vrolijke zwerver Erro (Latijn voor 'ik zwerf'), kocht een exemplaar van de daklozenkrant om het redactieadres te weten te komen en stuurde een aantal strips op. Hij wilde met de strip, naast grappen maken, ook het negatieve beeld over daklozen wegnemen. Dat werd het begin van een langdurige samenwerking die noodgedwongen stopte door de financiële problemen van de krant in 2012. Na de doorstart was er geen plek meer voor *Erro* in *Straatnieuws*. Volgens maker Libgott kwam dat omdat er in de begintijd in de gemeenschappelijke krant, die in samenwerking met *Z!* werd gemaakt, de Utrechtse redactie slechts een paar pagina's mocht vullen. Vermeldenswaard is nog de strip die hij in 2002 samen met de inmiddels overleden *Haagse Harry*-tekenaar Marnix Rueb maakte en waarin zowel Erro als Haagse Harry optreden. Dit naar aanleiding van het vraaggesprek dat Libgott met Rueb voor *Straatnieuws* had gemaakt.

In *Haags Straatnieuws*, die ook in de nabijgelegen Rotterdamse regio wordt verspreid nadat de straatkrant in Rotterdam ter ziele ging, staat de strip *Kaasheld en Poephoofd* van het tekenaarscollectief Lamelos, bestaande uit Jeroen Funke, Boris Peeters, Sam Peeters en Aleks Deurloo (zie *www.lamelos.nl*). Hoewel dit een bestaande strip is, maakt Lamelos voor de krant wel speciale afleveringen die ingaan op artikelen of thema's uit de desbetreffende

HEE EDDIE! WAT IS DIT NOU? DOE JE AAN YOGA?
?!
NEE NEE, IK OEFEN MIJN LICHAAMSBEHEERSING. IK STA OP DE MARKT ALS LEVEND STANDBEELD STA JE VAN TE KIJKEN HÈ?
... KUN JIJ DAT DAN?
... TUURLIJK KOM MORGEN MAAR KIJKEN...
... DE VOLGENDE DAG...
ZIET ER GOED UIT EDDIE. NIET VAN ECHT TE ONDERSCHEIDEN MAN!
ROEKOE
JA, HAHA! ZELFS DE DUIVEN TRAPPEN ER IN... HAHA!!

Obdachlosenzeitungen

Volgens een artikel in het Duitse *Comic Jahrbuch 2015* kwam in 1989 de eerste straatkrant in New York uit: *Streetnews*. Hierop geïnspireerd verscheen twee jaar later de eerste Europese krant om daklozen te ondersteunen: *The Big Issue*, waarvan naderhand ook versies verschenen in Australië, Zuid-Afrika, Namibië en zelfs Japan. Strips bevatten deze kranten echter niet volgens auteur Stefan Svik van dit artikel *Und niemand hat dir jemals beigebracht, wie man auf der Straße lebt. – Comics in deutschsprachigen Obdachlosenzeitungen*.

Dat ligt in Duitsland anders, schrijft Svik. Daar kwamen vanaf begin jaren 1990 diverse straatkranten uit, waarin soms ook strips stonden. Vandaag de dag circuleren er een dertigtal 'Obdachlosenzeitungen' (daklozenkranten), variërend van *Von A wie Abseits!?* (Osnabrück) en *Kippe – Die Leipziger Straßenzeitung* tot aan *Wohnungs-Looser Michelstadt*. Ook in Zwitserland (bij voorbeeld *Surprise – Straßenmagazin Basel*) als in Oostenrijk (zoals *Augustin* uit Wenen) komen er daklozenkranten uit.

Tal van kranten publiceerden en publiceren strips. De oudste daarvan is *Hamburg City Blues* van Bernd Stein uit *Hinz & Kunzt – Das Hamburger Straßenmagazin*. Deze inmiddels gestopte serie over de daklozen Sven Hinz en Ollie Kunzt wordt gezien als de eerste strip over daklozen in een Duitse straatkrant. Een ander bekend voorbeeld is *Richie – Der GerissSene* van Andreas Alt, die deze strip al sinds 1998 maakt voor de krant *Riss* uit Augsburg.

Vermeldenswaard is verder de speciale bijlage *Superpenner* die in 2014 bij de Berlijnse krant *Strassenfeger* werd gestopt. In deze comic van 28 pagina's van Stefan Lenz en Artil Studio moet een toevallig met superkrachten uitgeruste 'Penner' (Duits voor landloper) de strijd aanbinden met een alles verwoestend wezen dat Berlijn bedreigt. Bijzonder is ook het album *Penner* van Christopher Burgholz (uitgeverij Jaja Verlag) in 2014. Burgholz, weliswaar betrokken bij de straatkrant *Draussen* uit Münster, publiceert zijn strip over een man die door het noodlot dakloos wordt, gelijk in albumvorm, zonder dat de strip eerst in een krant heeft gestaan.

Auteur Svik noemt nog twee voorbeelden van in Duitsland verschenen daklozenstrips uit andere landen: *Soft City* van de Noor Hariton Pushwagner (artiestennaam van Terje Brofos) en *Der Ausreisser* van de Japanner Hideo Azuma. Beiden hadden jarenlang geen dak boven hun hoofd en verwerkten hun ervaringen in strips.

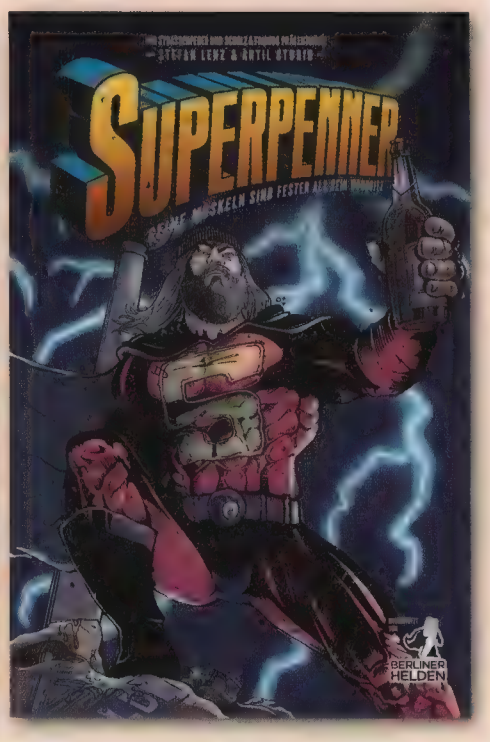

editie, bij voorbeeld over comazuipende jongeren of het dakloze-voor-één-dag-project in Zweden.

Kaasheld en Poephoofd is de opvolger van *Haagse Harry* van Rueb over de volkse, werkloze Hagenees Harry. Die strip, met tekst in het Haagse dialect en de aanbeveling om 'hagtop' (= hardop) te lezen, was razend populair in Den Haag en stond ook in andere bladen. Rueb, ook inwoner van de Hofstad, maakte in het begin nog wel eens speciale grappen voor de straatkrant, die paginagroot achterop stonden, maar later stonden er stroken in die ook elders werden gepubliceerd. Zo'n drie jaar geleden was de inspiratie op en stopte hij met *Haagse Harry*.

Dak- en thuislozen

Dat gold ook voor Gerrie Hondius die jarenlang de strip *Ansje Tweedehansje* voor het Haarlemse *Straatjournaal* maakte. Haar strip is opgevolgd door de eveneens in de Spaarnestad wonende Alex van Koten die voor de straatkrant *De gebroeders Pinguïn* maakt. In tegenstelling tot de meer maatschappijkritische inslag van *Ansje Tweedehansje* is de strip van Van Koten vooral een gezellig humorstripje, om de soms ook zware verhalen over dak- en thuislozen een beetje tegenwicht te bieden. Behalve deze strip plaatst de redactie cartooneske illustraties van Bart Agterberg bij artikelen. Hoofdredacteur Floor de Boys, die eerder vijf jaar *Haags Straatnieuws* leidde en daar *Kaasheld en Poephoofd* binnenhaalde, meldt dat in beide kranten tekenwerk heeft gestaan van Rik Buter, Cristina Martins en Melle de Boer.

De Groningse krant *De Riepe* heeft vanaf de start in 1997 eigen strips gehad. Sinds eind 2007 wordt er één gemaakt door Ido Dijkhuis, een begeleider van dak- en thuislozen bij De Riepe. Tekenen is één van Dijkhuis' hobby's en in de periode dat hij bij de krant stage liep tijdens zijn opleiding sociaal pedagogisch werk zocht de redactie een nieuwe strip. Hij sprong in dat gat en bedacht de strip

LINKSBOVEN – Rond Stripdagen Haarlem in juni 2012 verscheen *Straatjournaal 173* met daarin extra aandacht voor strips. Zeven Noord-Hollandse tekenaars maakten ook nog speciale cartoons en strips over het thema dakloosheid.

BOVEN – Deze speciale 'landloper-comic' verscheen bij de Berlijnse krant *Strassenfeger*.

GEHEEL LINKS – Voor de Groningse krant *De Riepe* maakt medewerker Ido Dijkhuis de daklozenstrip *Bie pad en weg*.

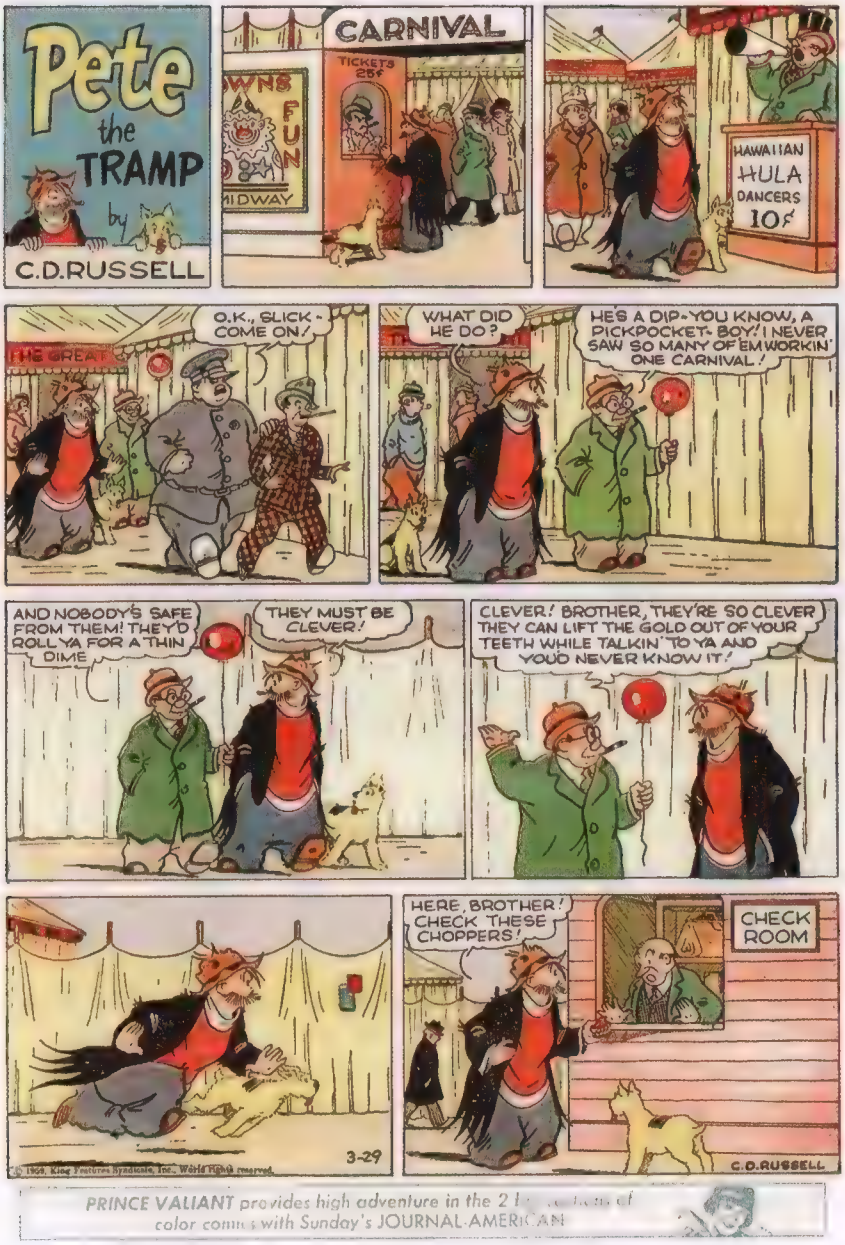
Pete the TRAMP by C.D.RUSSELL
CARNIVAL
TICKETS 25¢
HAWAIIAN HULA DANCERS 10¢
O.K., SLICK - COME ON!
THE GREAT
WHAT DID HE DO?
HE'S A DIP - YOU KNOW, A PICKPOCKET - BOY! I NEVER SAW SO MANY OF 'EM WORKIN' ONE CARNIVAL!
AND NOBODY'S SAFE FROM THEM! THEY'D ROLL YA FOR A THIN DIME
THEY MUST BE CLEVER!
CLEVER! BROTHER, THEY'RE SO CLEVER THEY CAN LIFT THE GOLD OUT OF YOUR TEETH WHILE TALKIN' TO YA AND YOUD NEVER KNOW IT!
HERE, BROTHER! CHECK THESE CHOPPERS!
CHECK ROOM
3-29
C.D.RUSSELL
PRINCE VALIANT provides high adventure in the 2 l... of color comics with Sunday's JOURNAL-AMERICAN

BOVEN – *Pete the Tramp* alias *Pietje de landloper* alias *Pietje Pech* alias *Piet de zwerver*.

RECHTSBOVEN – *Clopinard*, een vroege strip van Albert Uderzo.

Bie pad en weg (Gronings dialect voor 'altijd onderweg'). Elke aflevering – dit jaar verschijnt de honderdste! – sluit aan bij een thema uit het desbetreffende nummer. Volgens de maker hebben die thema's vaak te maken met het zware leven van dak- en thuislozen en verslaafden, maar hij zoekt altijd naar een clou die grappig is of stof tot nadenken geeft om zo'n thema in het blad ook wat lucht te geven.

Zwervers in strips

Los van de strips in de straatkranten duiken in reguliere strips ook talloze daklozen, zwervers, bedelaars, landlopers, vagebonden, clochards en andere sloebers op in een hoofd- of bijrol. Publicist Joost Pollman heeft hier in zijn artikel *Het Swiebertje-effect: over de dakloze in de strip* – gepubliceerd in zijn essaybundel *Een indruk van echtheid* (uitgeverij Bert Bakker, 2005) – al eens zijn licht over laten schijnen. Volgens Pollmann is de gagstrip *Happy Hooligan* van Frederick Opper, die vanaf 1909 in een aantal kranten van het Hearst-concern staat, de eerste strip waarin de straatbelevenissen van een paar zwerversachtige klaplopers centraal staan. De eerste archetypische stripzwerver met vilthoedje en stoppelbaard is Pete the Tramp uit de gelijknamige strip van C.D. Russell uit de jaren 1930. De strip stond in Nederland in de bladen *Bravo* en *Doe Mee* onder de naam *Pietje de landloper*, maar ook in de jaren 1960 in *Pep* onder de naam *Pietje Pech*. In de stripbundel *Wordt Vervolgd Stripcocktail* uit 1987 stond *Pete the Tramp* ook, maar dan weer onder de naam *Piet de zwerver*.

Pollmann staat verder stil bij de stripzwerver als bijfiguur in strips als *Donald Duck*, *Suske en Wiske*, *Jan, Jans en de kinderen* en *Joop Klepzeiker* met archetypische kenmerken als leven in een doos, drankzucht, slapen onder de brug of op een parkbank, eten zoeken in een prullenbak, niet al te fris ruiken en dergelijke. De auteur streeft er echter niet naar een uitputtend overzicht te bieden. Zo wordt Albert Uderzo niet genoemd die vóór zijn *Asterix*-tijd ooit met een daklozenstrip begon: *Clopinard*.

Vermeldenswaard zijn ook de strips *Zwier de zwerver* van Jean Tabary, die in de jaren 1960-1970 in *Pep* stond, de vagebonden Robert en Bertrand (Studio Vandersteen), *De lustige zwervers* (Edward de Rop/Studio Vandersteen), *Zwervertje* van Lucien Meys (uit *Pep Parade*), Hulbert van Dick Briel (uit *Mickey Maandblad*) en de sciencefictionserie *Yann de zwerver* van Claude Lacroix en Robert Genin. Gerrit Stapel maakte eind jaren 1960 nog een paar strips over tv-zwerver *Swiebertje* (voor *De Spiegel/Prinses*) en er zijn ook diverse strips over Charlie Chaplin verschenen.

Het zwerverstype zal vast blijven opduiken in strips, met name als bijfiguur, zoals in een recente aflevering van de krantenstrip *Sigmund*. Maker Peter de Wit haakt met deze grap in op de vluchtelingenactualiteit. In de humorstrip *Dirkjan* van Mark Retera staat zelfs een moderne variant: Dirkjan bestelt online boodschappen bij de supermarkt, waarbij na het afrekenen ineens de verweerde kop van een zwerver op het scherm tevoorschijn komt die vraagt: 'Straatkrant kopen, meneer?'.

ONDER – Peter de Wit haakt in op de vluchtelingenproblematiek.

rik.sanders@stripschrift.nl

PETER DE WIT

In de boek- en strip-winkel € 12,50

De verfrissende visie van Nederlands bekendste strippsychiater

www.deharmonie.nl

WILLEM

In de boekhandel € 24,90

Lust en strijd

Controversiële klassieker, nu met dvd

www.deharmonie.nl

DIRK VAN DE WIEL

In de boekhandel € 12,50

Echt episch dit

De beste strips in boekvorm van Facebookfenomeen *Van 9 tot 5*

www.deharmonie.nl

PAUL FAASSEN

De beste tekeningen, foto's en collages

In de boekhandel € 19,90

www.deharmonie.nl - www.paulfaassen.nl

MARQ DENKT

door Marq van Broekhoven

Lieve mensen, **welkom** bij weer 'n **nieuwe** aflevering van 'Opgelicht'...
Waarin **deze** keer aandacht voor 'n wel **zeer gewiekst** oplichtersduo.
En **tevens** 'n belangrijke **waarschuwing** voor alle nietsvermoedende stripbeursbezoekers.

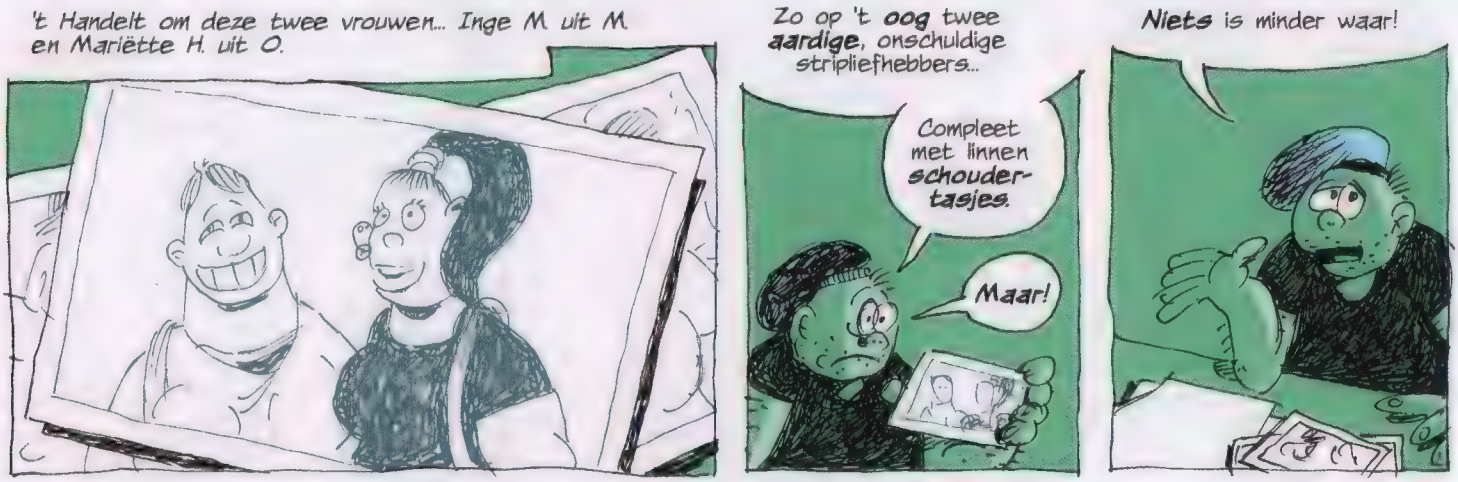
't Handelt om deze twee vrouwen... Inge M. uit M. en Mariëtte H. uit O.
Zo op 't **oog** twee **aardige**, onschuldige stripliefhebbers...
Compleet met linnen **schoudertasjes**.
Maar!
Niets is minder waar!

We luisteren naar 't **huiveringwekkende** relaas van een van hun **slachtoffers**...
Ik.
Zelf.
't Was 2003, de tweede en laatste dag van De Stripdagen in 't Archeon te Alphen. De dag was mooi begonnen en ik had 't echt naar m'n zin.
DE STRIPDAGEN
Proost!
D'r was veel publiek, veel belangstelling en ik wist 'n aardig bedrag binnen te harken.
Twee albums van Marq denkt en drie Peer de Plintkabouters.
Da's dan **49,50 euro**.
Doe maar **vijftig**.
Geld dat ik samen met m'n collega's ter plekke omzette in drank.
Hips!

En Inge M. en Mariëtte H. wisten m'n benevelde toestand op slinkse wijze te verergeren.

En verkoop je hier ook originelen, Marq?

De vraag leek heel onschuldig, maar was in feite de opmaat tot 'n geraffineerde oplichterstruc.

Ja, 'k heb 'n mapje met originele strookjes van Peer bij me.

Oei... Mooi, maar... eh... 'k Weet niet of we nog zoveel geld... eh...

En inderdaad... Aan 't eind van de dag, toen ik wankelend de weg naar de uitgang zocht, kwam ik de dames weer tegen...

Ja, hoor! Nog 'n hele map vol.

En kan d'r nog wat van die prijs af?

Kwantum... eh... Oké! D'r zitten nog 27 strookjes in... dus... eh...

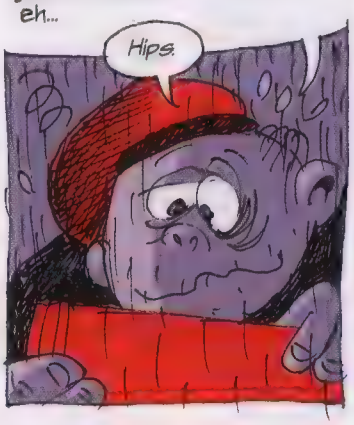

27 x 35 is eh...

Doe maar 75 euro, dan.

Dat was de laatste keer dat 'k nog alcohol gedronken heb...

Dus... onschuldige, bierdrinkende collega's... Wees gewaarschuwd voor dit nietsontziende tweetal!

(De originelen van deze pagina's zijn voor 1140 euro te koop)

IN DE STIJL VAN DE GROTE MEESTER

Corto Maltese 13: Onder de middernachtzon

Canales & Pellejero
Casterman 2015
ISBN 978-90-303-7116-8
Prijs € 20
88 pagina's
Kleur (hk)

Twintig jaar na de dood van geestelijk vader Hugo Pratt komen de twee Spaanse stripauteurs Rubén Pellejero (*De Goelagwals*, *Dieter Lumpen*) en Juan Díaz Canales (*Blacksad*, *Fraternity*) met een nieuw *Corto Maltese*-verhaal. Om onduidelijke redenen heeft uitgeverij Casterman dit album het nummer 13 toegekend.

Onder de middernachtzon begint wanneer onze held een brief ontvangt van de verdwenen schrijver Jack London. Dit epistel moet worden afgegeven bij de jeugdliefde van de auteur, thans een strijdbare dame die het opneemt tegen de vrouwenhandel. Om deze opdracht tot een goed einde te brengen moet Corto Maltese de poolgebieden van Alaska en Canada doorkruisen.

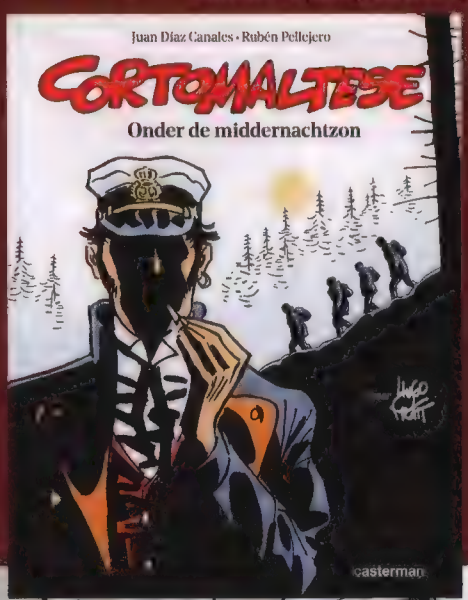

Aan vreemd gezelschap geen gebrek. Hij ontmoet op zijn missie de meest rare kostgangers, zoals een eskimo die de gewoonten van Robespierre heeft gekopieerd, met de guillotine en al. Verder zijn er Ierse deserteurs die samen met de eskimo's een revolutie willen ontketenen en een tepe Duitse spion die op grondstoffen aast. Pellejero is erin geslaagd om de stijl van de grote meester uitstekend gestalte te geven en Canales draagt zorg voor een uitgelezen scenario. En deze samenwerking resulteert in een album van grote klasse. BP

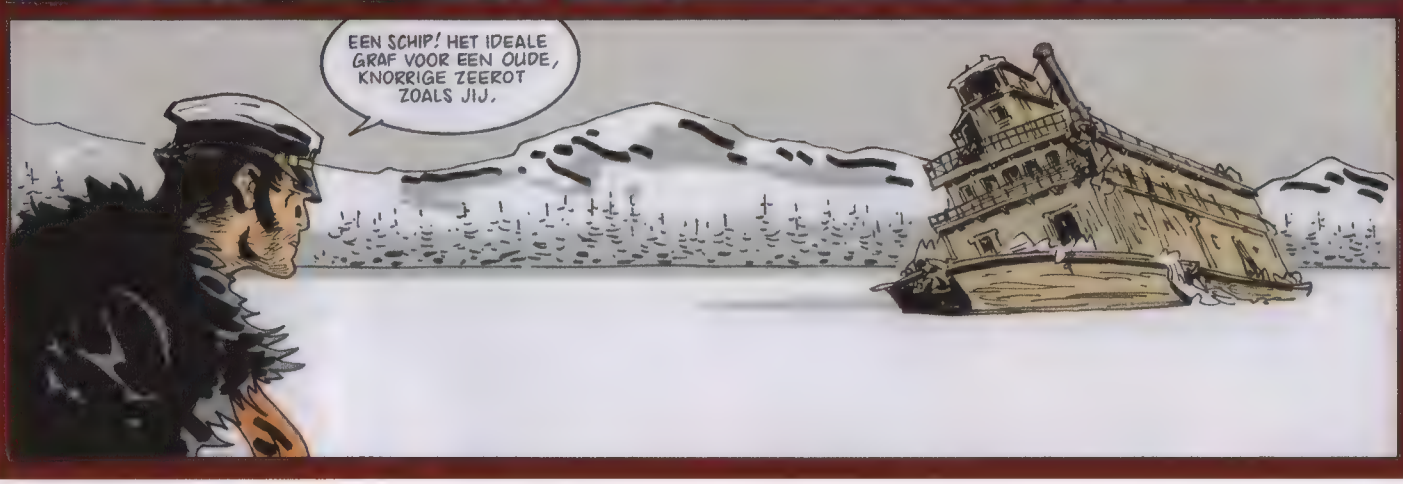

Olifantswormen en luipaardmannen

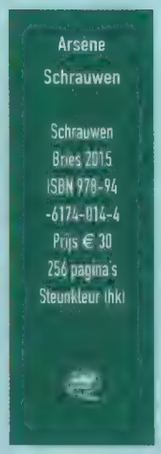

Met *Arsène Schrauwen* heeft de inmiddels internationaal gerenommeerde **Olivier Schrauwen** een volgende stap in zijn artistieke ontwikkeling gezet. Het boek, dat op een fictionele wijze lijkt te handelen over de overgrootvader van Olivier, is niet in de stijl van oude krantenstrips zoals zijn vorige werk. We volgen Arsène Schrauwen als hij Antwerpen voor de kolonie verruilt. Samen met architect Desmet en liefde- en lustobject Marieke werkt Arsène aan een megalomaan architectonisch project dat Vrijheidsstad moet heten.

Arsène Schrauwen is een komisch en affectief verhaal over koloniale dromen en nachtmerries, liefde en eenzaamheid, en olifantswormen en luipaardmannen. Dit alles is door Bries uitgegeven in een prachtige hardekaftuitgave. Het is een verrassend boek dat zowel esthetisch als verhalend sterk is. Tel hierbij de ontwapenende zelfspot van de auteur en je krijgt een goede inschatting van de kracht van dit werk. RSp

Waardevol journalistiek stripdocument

De voorbereiding op deze strip, door maker **Jules Calis** aangeduid als 'mijn eigen documentaire', begon in 2011. Calis ontving toen drie emmers zand van het ministerie van Defensie. In de daaropvolgende jaren zocht hij, toen nog student aan de Willem de Kooning Academie, naar datgene wat hij kon toevoegen aan de bestaande documentatie in zowel boekvorm als bewegend beeld over de Nederlandse militaire inzet in Afghanistan. Met behulp van sponsoren, bij voorbeeld de Stichting Nationale Veteranendag en het Brabants Kenniscentrum Kunst en Cultuur, en particuliere steun, wist Calis zijn stripjournalistieke aanpak in een daadwerkelijke stripboekuitgave te realiseren.

Jules Calis hecht er belang aan dat Nederlanders erkenning geven aan veteranen en wil door interesse en begrip tot inleving kunnen komen. Verspreid over het boek krijgen zes door hem geïnterviewde militairen ieder twee bladzijdes de ruimte om terug te blikken op de vaak aangrijpende ervaringen. Ruud spreekt over kameraadschap tijdens en na de inzet in Afghanistan, Martijn over de stress maar ook het relativeringsvermogen dat hij meenam naar huis, Ernst over de omgangsvormen met collega-militairen, Linda over de medische hulp na een zelfmoordaanslag en over de distributie van kleding en knuffels, Jos over de politieke balans van de uitzending, en Justin tot slot over het stille leed van het te vaak vergeten thuisfront.

De verhalen die Calis zelf schetst van de Nederlandse inzet in Afghanistan zijn minstens zo divers. Het begint met een huiskamerscène waarin duidelijk wordt in welke setting de interviews met de veteranen plaatsvonden. De laatste verhalen tonen hoe in een bedrukte stemming met ceremonieel afscheid wordt genomen van drie gesneuvelden, en hoe opgefokt een militair bleek te zijn toen hij als burger eenmaal terug in Nederland was. Daartussen ontrolt zich een bont panorama van uiteenlopende situaties waarmee de mannen en vrouwen aldaar geconfronteerd werden, waaronder patrouilles, aanvallen, verveling en medisch ongemak.

De potloodtekeningen creëren het gevoel dat je naar de schetsen van een waarnemer ter plekke kijkt, iets dat door de zandkleurige totaalindruk – met wat grijs/zwarte uitzonderingen voor de getoonde interviewmomenten – versterkt wordt. Personages ogen soms wat stijfjes, maar de setting komt waarheidsgetrouw over. Wel hadden de pagina's wel wat groter gemogen en de titel van het boek wat spannender. Maar al met al is *Van Brabant naar Afghanistan ...en terug* een opvallend en waardevol journalistiek document geworden over de recente Nederlandse geschiedenis van militaire inzet en buitenlandse politiek. KR

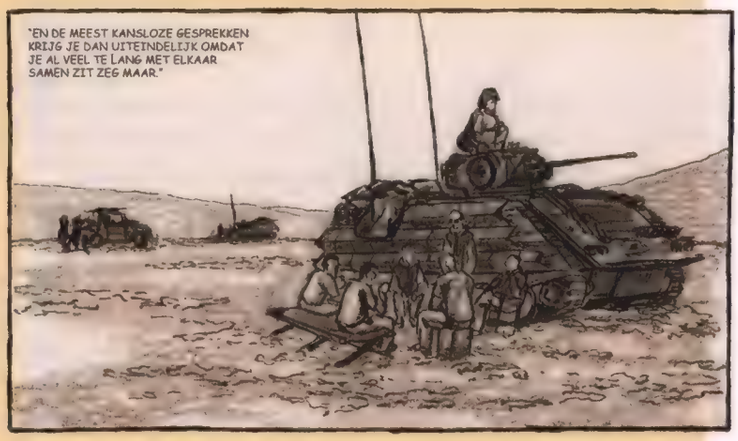

Bierstrip over Waterloo

De zijden sjaal is een flinterdun verhaal van tekenaar **Griffo** en scenarist **Ronald Grossey** over de slag bij Waterloo, gemaakt in opdracht van de John Martin Groep, ter gelegenheid van de opening van de microbrouwerij alwaar het befaamde Waterloobier wordt gebrouwen. Deze brouwerij is gevestigd in de hoeve Mont-Saint-Jean, waar tijdens de slag een noodhospitaal was gevestigd.

De geschiedenis begint in een tapperij aan de vooravond van het krijgsgeweld als de adellijke cartograaf Alexander D'Hoogvorst tijdens een flirt met de dienster Annabelle zijn zijden sjaal aan haar kwijtraakt. Dan volgen de ontwikkelingen zich in een hoog tempo op, want dat moet wel in het bestek van slechts 32 pagina's. Alexanders stafkaart wordt gestolen, een tactische meesterzet blijkt achteraf, hij raakt zwaargewond en wordt door Annabelle, vermomd als bierkoerier, naar het noodhospitaal gebracht. De overige zestien pagina's bestaan uit een historisch dossier over de hoofdpersonages en op wie ze gebaseerd zijn. Ook wordt de lezer uitgebreid geïnformeerd over de gebeurtenissen in Europa in 1815 en over Waterloo, de uniformen, het veldhospitaal en natuurlijk ontbreekt ook het Waterloobier hier niet. BP

Middelmatig album over middelmatige man

Scenarist **Gilles Dal** beschrijft in *Verkild hart* het leven van een man van middelbare leeftijd met een midlifecrisis. Aan alles is af te lezen dat hij gemiddeld is; niet alleen zijn leeftijd maar ook zijn werk, zijn gezinssamenstelling, zijn vrienden, zijn beslommeringen, alles is middelmatig. Grootste probleem is dat ook de verhaallijn niet boven die middelmaat uitsteekt. We zien een vrijwel altijd beschrijvende vorm, de hoofdpersoon spreekt zelf niet veel, maar tekstblokjes boven de plaatjes geven aan waaraan hij denkt of waarover hij zich zorgen maakt. Meer wordt het niet.

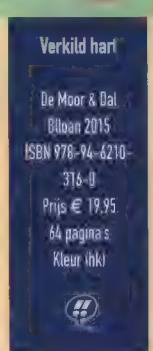

Is er dan niets wat tot tevredenheid stemt? Jawel. Het omslag is fraai en de soms surrealistisch ogende tekeningen van **Johan de Moor** zijn klassiek goed. Ook geven de camerastandpunten en de sfeerbeelden de sombere gemoedstoestanden van de man goed weer. Jammer dat het verhaal te weinig aansprekend is. TdK

[EN VERDER]

Airborne 44 6: Winter onder de wapens (Jarbinet, Casterman). De derde cyclus van dit monumentale epos eindigt met het slot van het Ardennenoffensief. In de ijzige kou worden de Duitsers geleidelijk teruggedrongen. Net zoals in de vorige delen heeft Philippe Jarbinet zich uitstekend gedocumenteerd en zijn tekeningen ademen de sfeer die we kennen van de tv-serie *Band of Brothers*. BP

Alex 34: Aan de overkant van de Styx (Bréda/Jailloux, Casterman). Alex is nog steeds een sterke serie en de erfenis van Jaques Martin is bij Mathieu Bréda en Marc Jailloux in goede handen. In dit deel probeert Alex de gemoedstoestand van zijn beschermeling Heraklion te verbeteren. Al doende komt hij terecht in de slag bij Thapsus (46 v. Chr.). BP

Alex senator 4: De demonen van Sparta (Mangin/Démarez, Casterman). Wanneer de Sibillijnse boeken vanuit Griekenland naar Rome worden gebracht wordt de verantwoordelijke gezant met zijn escorte gedood en zijn de heilige boeken spoorloos. Alle tekenen wijzen in de richting van Sparta. Aardig verhaal van Valérie Mangin met sfeervolle tekeningen van Thierry Démarez. De inkleuring van Fabien Alquier is fenomenaal. BP

Alfa – Eerste wapenfeiten 2: Solo (Loutte/Herzet, Lombard). In deze spin-off staan de eerste avonturen van spion Dwight Tyler (Alfa) opgetekend. Hij raakt verstrikt in wel erg complexe zaakjes, waarin ook de Mossad opduikt. Ziet er wel gelikt uit. RS

Atalante – De odyssee 1: Ramses de onverschrokkene (Evana/Crisse, Silvester). Het *Atalante*-epos breidt zich uit met deze subreeks waarin Ishanti haar kat Ramses achterna zit totdat zij beiden in een nieuwe dimensie terecht komen. Daar ontmoet zij Atalante met wie zij, met een reeks vrienden, een vermakelijk avontuur beleeft. TdK

Onder de zwarte vleugels van roofvogels

Dit album is een vrije bewerking van de roman *Sous l'aile noire des rapaces* van **Pierre Siniac**.

Parijs, juni 1940. De leiding van de Franse Centrale Bank, kennelijk niet gerust op de slagkracht van het leger, heeft de hele goudvoorraad – 1400 ton – uit voorzorg naar de koloniën en Canada doen verschepen. De héle voorraad? Nee, men heeft twee ton over het hoofd gezien. En met de Duitsers voor de poorten van Parijs is het zaak deze schat als een haas naar onbezet gebied – in dit geval Bordeaux – te brengen. Zo begint een bloedstollend relaas over een zooitje ongeregeld dat wel een andere bestemming weet voor deze goudbaren.

De scenaristen **Xavier Dorison** en **Fabien Nury** houden het verhaaltempo adembenemend hoog. List en bedrog vieren hoogtij, Duitsers vallen als kegels, evenals de nodige onschuldige passanten. De dynamische tekeningen van **Laurent Astier** doen dit ijzersterke verhaal volledig recht en maken van *Zo maak je fortuin in juni 1940*, de opmerkelijke titel ten spijt, een absolute aanrader. BP

Atalante – De odyssee 2: De eerste wedloop (Evana/Crisse, Silvester). Een repeterend trucje van Crisse in dit deel. Nu is het Atalante die door de tijdspoort de oversteek maakt naar de andere zijde en daar Ishanti helpt. Hoewel het tekenwerk van Evana net iets te veel uit de computer lijkt te komen en te plastic oogt, is het verhaal prettig licht verteerbaar. TdK

Black Crow 6: Eldorado (Delitte, Ballon). Dit deel – eigenlijk de hele serie – blinkt uit in het tonen van morsige, onbeholpen en agressieve types. Tegenover iedere goedwillende figuur staan zeker tien hebzuchtige en moordlustige piraten. Het zijn vooral de fraaie overzichtsplaten van Delitte die de strip zo aantrekkelijk om te lezen maken. TdK

De nieuwe avonturen van Bob Morane 1: Rijke grond (Armand/Brunschwig/Ducoudray, Lombard). IJzersterk begin van een nieuwe *Bob Morane* in een

ADVERTENTIE

Bul Super
Stripboekhandel
– sinds 1976 –
Vanouds de grootste!

De mooiste Nederlandstalige webshop voor al uw stripalbums.

Welkom op het nieuwe
www.bulsuper.nl

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt,
door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van
partijen en verzamelingen

AKIM.nl
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

De dood torst een kist

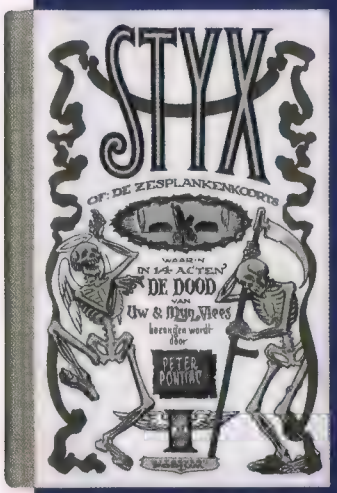

Peter Pontiac (1951-2015) genoot van het leven, maar was niet bang voor de dood. Toen hij van zijn arts te horen kreeg dat hij nog een beperkte levenstijd had, besloot hij een oud project, een grafische roman over de dood, weer op te pakken. *Styx of: De zesplankenkoorts* kreeg hij half af. *'Ain't no cure for the HCV-blues, yet'*, staat op de tekening van een skelet met een lever en een wekker die op vijf voor twaalf staat. In januari 2015 overleed Pontiac aan hepatitis C, een bloedinfectie opgelopen in zijn jonge jaren als junk. Pontiac tekende in een undergroundstijl, met veel aandacht voor details. Hij kreeg voor zijn oeuvre de Stripschapprijs (1997) en de Marten Toonderprijs (2011). Net als in *Kraut*, een Engels scheldwoord voor mof, over Pontiacs vader, zit in *Styx* veel van de persoon van de tekenaar. Een mooie vondst is dat de dood een kistweg van veertien staties loopt, zoals Jezus in de Bijbel een kruisweg liep. De met macabere humor getekende halteplaatsen zijn geïllustreerd met persoonlijke herinneringen en verwijzingen naar (pop)cultuur.

Pontiac kreeg zijn boek dus half af. Wel maakte hij nog schetsen van de veertien kiststaties. Het onvoltooide *Styx* werd door zijn broer **Joost Pollmann** aangevuld met een selectie uit brieven en e-mails tussen Pontiac en zijn uitgever en bevriende kunstenaars. Een mooi eerbetoon, maar het onvoltooide alleen had volstaan. EvdH

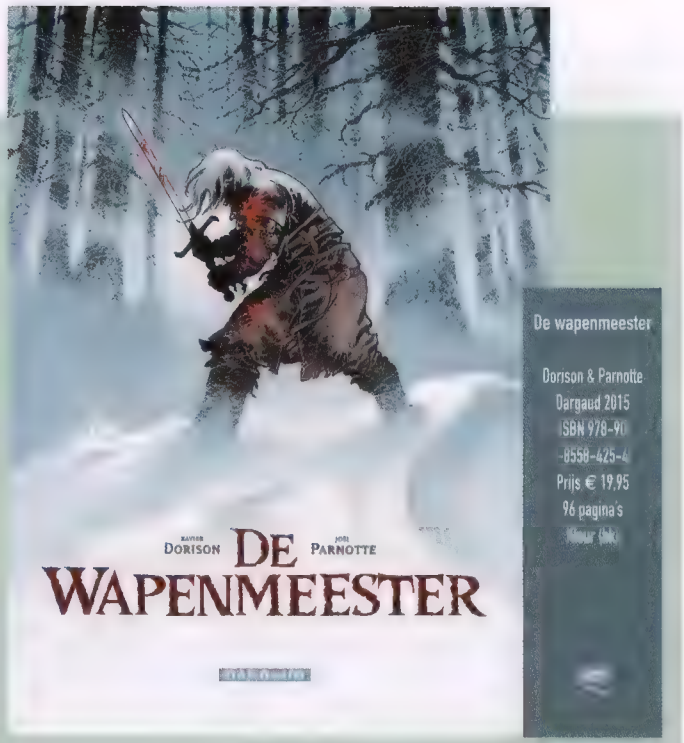

IJzersterk verhaal, subliem tekenwerk

Dit schitterende *one-shot* speelt zich af op een breukvlak van de geschiedenis. De donkere Middeleeuwen lopen op hun eind en in de verre verte kondigt de Renaissance zich aan. Het verhaal gaat over de wapenmeester Stalhoffer die tot taak heeft de Franse koning de kunst van het duellerenen eigen te maken. Als hij gewond raakt bij een tweegevecht met graaf Maleztraza, staat hij deze functie af en verdwijnt in de vergetelheid.

Jaren later begeleidt hij de chirurgijn Gauvin en diens leerling Casper, die in Genève een in de volkstaal geschreven bijbel willen doen drukken. Dit is spelen met dynamiet, want het is uitgesloten dat de kerk haar kennis en macht zou willen delen met het gewone volk. Maleztraza krijgt van de Sorbonne de opdracht de ketters te achterhalen, maar zoekt vooral naar een kans om zijn vete met Stalhoffer af te handelen en voor eens en voor altijd te bewijzen wie het beste met een zwaard kan omgaan.

De wapenmeester is een bijzonder geslaagd, ijzersterk verhaal van de hand van **Xavier Dorison** (*Undertaker*, *Het derde testament*), met subliem tekenwerk van **Joël Parnotte**. Met groot oog voor detail schetst hij de personages, de wrede gevechten en de woestheid van de natuur, alles straalt sfeer en klasse uit. Een absolute aanrader. BP

[EN VERDER]

modern jasje. De nieuwe auteurs laten luitenant Morane verplicht afzwaaien en als privé-adviseur van de president van Nigeria in het Afrikaanse land opduiken. Daar raakt hij verwikkeld in '1984'-achtige ontwikkelingen. Zijn vriend Bill Ballantine zit zich ondertussen te verbijten in de militaire gevangenis. Wel jammer dat Lombard zijn plicht als uitgever verzaakt en niet meer de paar laatste 'oude' *Bob Morane*-albums van het tandem Vernes/Coria alsnog in het Nederlands uitbrengt. RS

Golias 4: Met de dood in het hart (Lereculey/Le Tendre, Lombard). Lereculey speelt prachtig met de kleuren in dit album. Het levert sfeervolle plaatjes op van vergezichten, avondschemeringen en scènes bij een open vuur. Daarnaast is ook het scenario vlot en hoogst vermakelijk. Kortom: nog steeds een geslaagde serie. TdK

Jeremiah 34: Jungle City (Hermann, Dupuis). Het begint meer en meer op een kunstje te lijken wat Hermann aan scenario's voortbrengt. Onze helden belanden weer in een donkere, mistroostige omgeving die geregeerd wordt door een zooitje ongeregeld. Jeremiah en Kurdy willen zich nergens mee bemoeien totdat hun nachtrust wordt verstoord en hun motorfietsen worden gestolen. TdK

Largo Winch 20: 20 seconden (Francq/Van Hamme, Dupuis). Nog één keer topwerk van Jean van Hamme, die na een conflict met tekenaar Philippe Francq als scenarist vertrekt. Het draait in dit deel om de afwikkeling van een aanslag van een islamitische terreurcel op Largo Winch en zijn bedrijf. Van Hamme is nog wel zo netjes om een open einde achter te laten zodat Francq verder kan. RS

Lefranc 26: Operatie Antartica (Alvès/Corteggiani, Casterman). Het is haast niet meer te volgen wie deze ooit door Jacques Martin opgezette spionagestrip maakt. Nu is er weer een nieuw duo opgetrommeld: te-

Kijk, pap. Een kaasbroodje voor je!
O, HEERLIJK!
Nee, want ik heb m'n lunch opgegeten, anders dan sommige anderen
Schat? Zullen we delen?
... die zo druk aan 't pralen waren dat ze geen tijd hadden voor hun lunch...
... en daarom hebben sommige mensen NU honger!!!
Ik snij hem wel in vieren. Dan kun je 'm stukje meepikken, als je van gedachten verandert.

Boek pakt je bij de strot

Een autobiografische setting binnen de context van een grafische roman. New York, Brooklyn. De cartoonist **Roz Chast**, werkzaam voor *The New Yorker*, herdenkt haar ouders, die in het eerste decennium van deze eeuw zijn gestorven. Heen en weer geslingerd tussen liefde, haat, vreemde mores en haat en nijd toont zij een meedogenloos beeld van een dominante moeder, die niet in staat is geweest haar dochter lief te hebben. Haar vader is een dementerende goedzak die zijn appartement in hartje Brooklyn niet wenst op te geven. Het moment van het laatste station, het verzorgingshuis is nabij.

Het boek is een unieke potpourri van een stripverhaal, getekende in een semi-realistische stijl, grafische roman, foto's en schetsen van haar stervende moeder, waarmee de auteur de lezer dicht op de huid zit. Het kleine leed, dat een relatie binnendringt, zoomt in op externe kwesties als te dure verzekeringen, deprimerende zorginstellingen en financiële sores. De dieptreurige herinneringen weet Chast op relativerende wijze hun plaats in het geheel te geven, gericht op een transformatie naar een positief beleven van de realiteit.

Een te gek boek dat de lezer voortdurend bij de strot pakt. RB

kenaar Christophe Alvès en scenarist François Corteggiani. De twee maken er wel een onderhoudend avontuur op de Zuidpool van, waarbij het draait om Nieuw-Zwabenland, Nazi-ufo's, gestolen kunstschatten en een Duitse piloot met een Nederlandse vader. En Axel Borg natuurlijk, de aartsvijand van 'journalist' Lefranc. RS

Legende van de scharlaken wolken – Izuna 2: Yamibushi (Lupatelli/Letizia/Tenuta, Silvester). Het afsluitende deel van dit spin-off-tweeluik. Fraai getekend verhaal over demonen, geesten en wolven. Het scenario is op bepaalde punten onnavolgbaar maar in dit geval verhoogt het ook de mystiek en tart het de zelfinvulling. TdK

Liefde in oorlogstijd 3: Geel Berlijn (Manini/Mangin, Ballon). In het naoorlogse Duitsland proberen zowel de Russen als de Amerikanen zoveel mogelijk door de Nazi's geroofde kunstschatten te bemachtigen. Sterk scenario van Jack Manini, die ook

ADVERTENTIE

STRIPS OUTLET UTRECHT

MEER DAN 100.000 STRIPBOEKEN IN VOORRAAD VOOR SLECHTS € 1,-

Geopend op afspraak!
(doordeweeks, 's avonds of in het weekend)

Amsterdamsestraatweg 699b In Utrecht

stripsoutletutrecht@outlook.com of
030 - 2 468 222

Koffie/thee en koeken staan klaar!

ADVERTENTIE

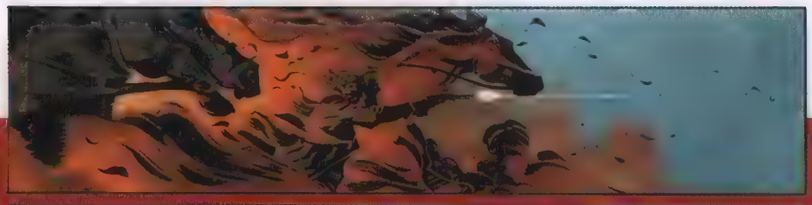

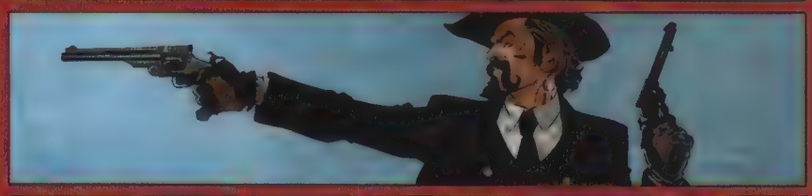

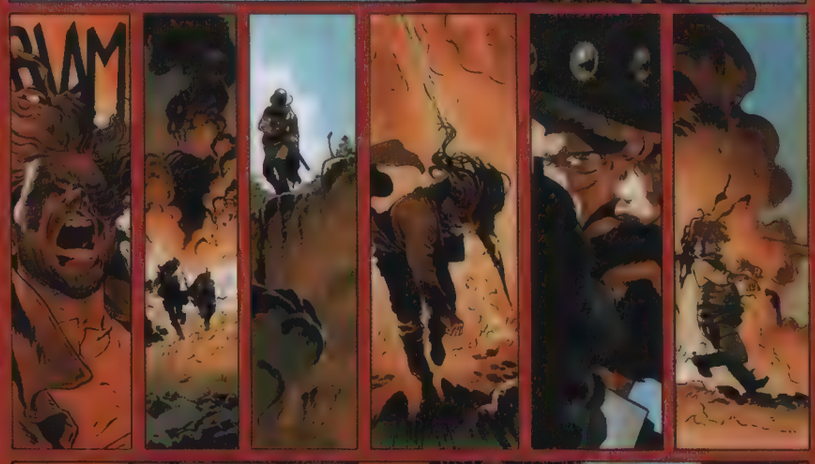

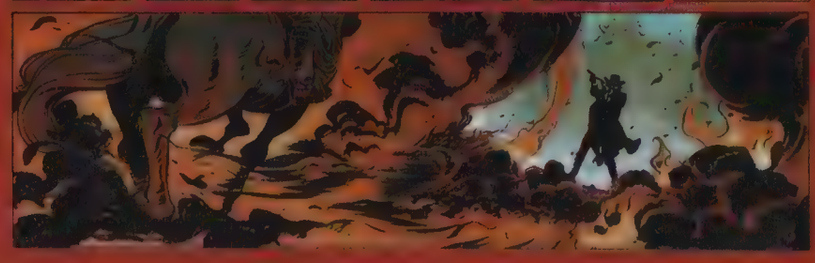

Weergaloos tekenwerk, met anticlimax

In de onvolprezen reeks *Getekend* brengt Lombard na *Zonder pardon* opnieuw een western uit, een genre dat aan een wederopstanding bezig lijkt. Maar na films als *Unforgiven* en *True Grit* is het genre wel veranderd. De valse romantiek van de eenzame revolverheld die sneller schiet dan zijn schaduw is wel verdwenen. Daarvoor in de plaats zijn antihelden gekomen die in moreel opzicht geen haar beter zijn dan de schurken die ze bevechten. Zo ook Sykes, de naamgever van dit album. Hij wordt geïntroduceerd als de klassieke rechtschapen, eerzame revolverheld maar allengs blijkt dat hij meer zijn eigen demonen bevecht dan het kwaad. Het verhaal neemt een aanvang als Sykes achter de verkrachters en moordenaars van een weduwe aangaat, vergezeld door haar zoon en zijn deputy (die zijn slachtoffers bij voorkeur in de rug schiet). Er ontspint zich een klassieke achtervolging waarbij de grenzen tussen goed en kwaad, tussen misdaad en vergelding vervagen. Scenarist **Pierre Dubois** neemt alle tijd om de verhaallijnen uit te werken, de personages uit te diepen en de spanning op te bouwen. Zoveel tijd zelfs dat hij de finale af moet raffelen. Aan het einde van het album neemt het scenario plots een grote sprong in de tijd en volgt een revolverduel dat de lezer verbijsterd en teleurgesteld achterlaat. De zorgvuldige opgebouwde spanning verdampt toch in een anticlimax. Dit verhaal had een beter slot verdiend.

Aan het tekenwerk ligt het trouwens niet. Dat ziet er van begin tot eind weergaloos uit. **Dimitri Armand** maakt er ook geen geheim van dat hij zich door Hollywood heeft laten inspireren. De oplettende lezer zal menig acteur herkennen. TB

Sykes

Dubois & Armand
Lombard 2015
ISBN 978-90
-5581-908-9
Prijs € 18,95
80 pagina's
Kleur (hk)

[EN VERDER]

de roofmethodiek van de Duitsers goed in beeld brengt, dit alles gecombineerd met subliem tekenwerk van Olivier Mangin. De stemmige inkleuring is van de hand van Bérengère Marquebreucq. Eind van een prachtig drieluik, een vrije bewerking van historische feiten. BP

Mexicana 3 (Mars/Matz/Mezzomo, Ballon). Zeer gewelddadig einde van deze 'brutale politiethriller'. Om zijn zoon te redden ruimt ex-politieagent Emmett Gardner een Mexicaanse drugsbaron en zijn bende op. De tekeningen van Gilles Mezzomo zijn even hard als het verhaal van Mars en Matz en krijgen een nog dreigender dimensie door de felle inkleuring van Céline Labriet. BP

Oorlog en liefde 7: Korte metten (Beuriot/Richelle, Casterman). Dit deel van deze topserie gaat over de gekeerde krijgskansen in 1944 en de aanslag op het leven van Adolf Hitler. Mahner is, na zijn verwonding opgelopen in Oekraïne, opgenomen in een ziekenhuis in Polen en wordt overgeplaatst naar een administratieve dienst, omdat hij door zijn wonde de rest van zijn leven mank zal lopen. De vlekkeloze research en het scherpe oog voor detail maken ook dít album weer grandioos. BP

De oorlog van de Lulu's 3: 1916 – De hoop stenen (Hautière/Hardoc, Casterman). Voortzetting van de belevenissen van vier weeskinderen: Lucien, Lucas, Luigi en Ludwig, en hun vriendin Lucy, gedurende de Eerste Wereldoorlog in bezet gebied. Het gezelschap komt terecht in 'De hoop stenen', een groot gebouw waar de bewoners in een soort commune leven. *De oorlog van de Lulu's* is een prachtige en intrigerende serie over een groep kinderen die, onder zware omstandigheden, haar weg moet zoeken in het leven. BP

Shadow Banking 2: Het radarwerk (Chabbert/Corbeyran/Bagarry, Ballon). Hogere bankkunde gecombineerd met internationale misdaad levert een intrigerende thriller op. Leerzaam én spannend. RS

De werelden van Thorgal – Kriss van Val-

Laveren tussen droom en daad

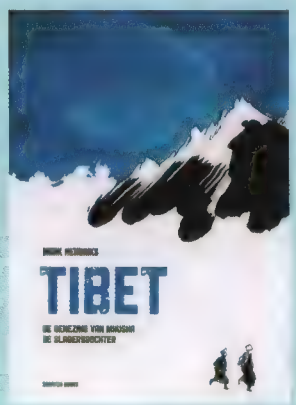

Een grafische roman. Tibet in een nabije toekomst. Het land heeft zich onttrokken aan de Chinese overheersing, maar stuit in eigen omgeving op een strijd om de macht tussen verschillende politieke en religieuze groeperingen. De één nog onbetrouwbaarder dan de ander.

De kern van het verhaal is rechtlijnig. Het lichaam van het meisje Mhusha is bedekt met kleine rode vlekken die haar in de weg zitten. Zelfs de hulp van een Lama biedt geen soelaas. Zij krijgt toestemming van de leiding van het klooster, waartoe zij behoort, om in een spirituele omgeving de hulp in te roepen van een mysterieuze Lama om zijn tempel over te schilderen en zo de demon in haar te liquideren. Haar steun en toeverlaat, de buurvrouw, begeleidt haar op haar gevaarlijke queeste.

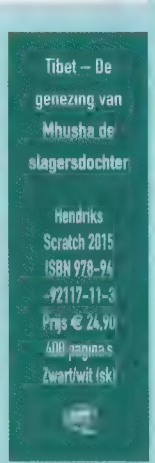

Het verhaal zit vol mythen, demonen, corrupte monniken, getroebleerde sektes en verlichte meesters. De Tibetaanse riten en tradities monden uit in het voortdurend reciteren van de mantra Om Mani Padme Hum, oftewel de aanroeping van de onder de mensen levende Boddhisattva Avalokitesvara. Deze mantra werkt als smeerolie voor de geest. **Mark Hendriks** vermengt veel symbolen in dit epos. Hij wijkt af van het Westerse beeld van lachende Boeddha's en woeste yeti's. Zijn tekenstijl is semi-realistisch, waarin invloeden opduiken van de postmoderne kunstschilder Jackson Pollock, die in de jaren 1940/1950 de kunstwereld verraste met *drip painting* binnen het abstract expressionisme, en van de abstracte landschappen van Jan Cremer.

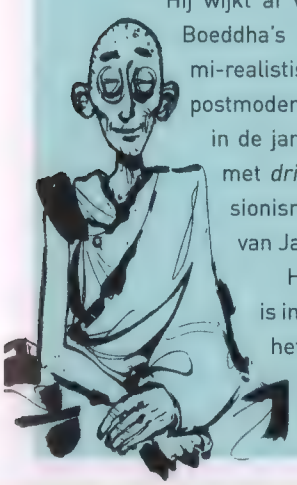

Het verhaal, gestoken in een kloeke band is indringend, meeslepend en cynisch tot op het bot. Door te laveren tussen droom en daad kan de naïeve hoofdpersoon het hoofd boven water houden. RB

nor 6: Het eiland van de verloren kinderen (Surzhenko/Dorison/Mariolle, Lombard). Kriss komt terecht op een eiland, bevolkt door louter kinderen. En deze lieverdjes hebben, overigens om moverende redenen, een grondige hekel aan alles wat volwassen is. BP

Undertaker 2. De dans van de gieren (Meyer/Dorison, Dargaud). Doodgraver Jonas Crow, Engelse gouvernante Rose en Chinese dienstbode Lin hebben drie dagen de tijd om het met goud gevulde lijk van de oude heer Cusco naar de Red Chance-mijn te brengen. Een afstand van zo'n 50 mijl en achtervolgd door een bende razende mijnwerkers. Vervolg op het eerste deel – *De goudvreter* – en slot van het eerste tweeluik van de hand van Xavier Dorison (tekeningen) en Ralph Meyer (scenario). BP

Uuterwaerdt 2: Van echt tot vals (Roozen/Van den Broek, Strip2000). Een lekkere, ouderwetse 'whodunit' in de kunstwereld. Een beetje braaf en voorspelbaar, maar zwierig en met vaart in beeld gebracht. TB

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK
EPPO
Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

ADVERTENTIE

AKIM.nl
Waarom bestellen bij akim.nl ?
Snelle service
Uit voorraad leverbaar
Snel en gemakkelijk betalen
Niet goed geld terug
Vragen? mail naar info@akim.nl
AKIM
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

STRIPGLOSSY

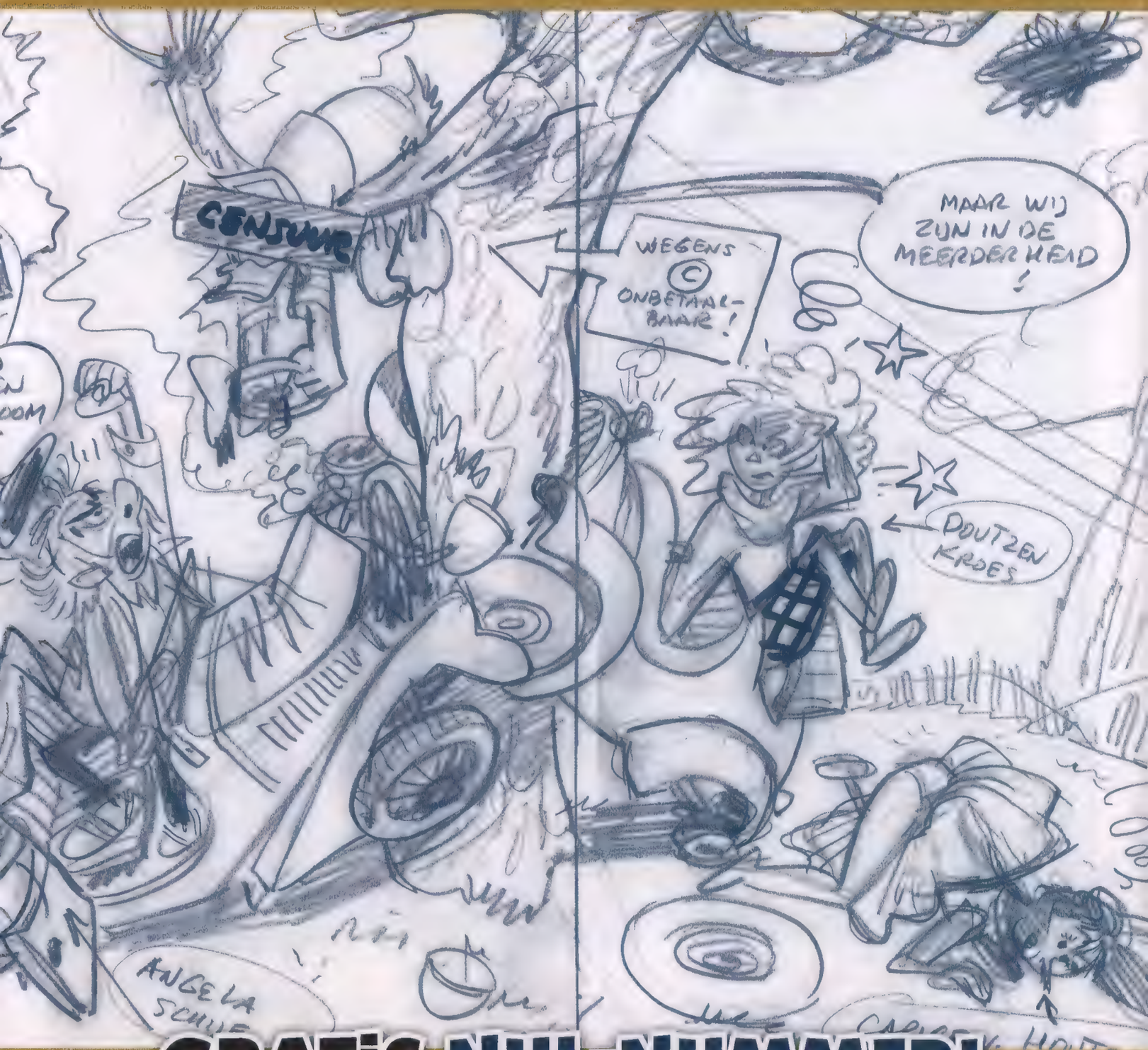

GRATIS NUL-NUMMER!

Vanaf juni ligt er een nieuw stripblad in de winkelschappen - De STRIPGLOSSY! Viermaal per jaar maar liefst 130 pagina's met exclusieve fotoreportages, interviews en veel, heel veel strips van Daan Jippes, Dick Matena, Martin Lodewijk, Jan van Haasteren, Eric Heuvel, Gerben Valkema, Maarten Gerritsen, Fred de Heij, Kim Duchateau en vele andere tekenaars en schrijvers uit binnen- en buitenland.

Het nul-nummer is gratis verkrijgbaar tijdens De Nieuwe Stripdagen in Rijswijk op 27 en 28 februari 2016 in ruil voor een golden ticket. Deze is eenvoudig te downloaden via www.uitgeverij-personalia.nl/stripglossy

Schets © Daan Jippes/Uitgeverij Personalia

> AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.**

- **t/m 6 maart 2016** *Expo 'Fred Jannin – Gewoon te veel', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be*
- *t/m 13 maart 2016 Expo 'Bowie's Ziggy Stardust', met werk van onder anderen Peter Pontiac, Typex, Luuk Bode, Erik Kriek en Erik Wielaert, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl*
- **t/m 13 maart 2016** *Expo 'Romano!', met werk van Romano Molenaar, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl*
- **t/m 10 april 2016** *Expo 'V&K', met werk van 'Kim Duchateau en Veronique Alberghs, Galerie TCH, Tongersesteenweg 47, Sint-Truiden, België*
- **t/m 29 mei 2016** *Expo 'Jean-Pol: Plezier in beweging', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be*
- **t/m 1 juli 2016** *Expo 'Grow Up! – Over tieners en schoolagenda's', Onderwijsmuseum, Burgemeester de Raadtsingel 97, Dordrecht, info: www.onderwijsmuseum.nl*
- **27 t/m 28 februari 2016** *De Stripdagen 2016, De Broodfabriek, Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.destripdagen.nl*
- **1 maart t/m 4 april 2016** *Expo 'Inktspot', Café-Brasserie Dudok, Koningstraat 40, Arnhem, info: www.persmuseum.nl*
- **16 t/m 20 maart 2016** *Holland Animation Film Festival, Hoogt 4, Utrecht, info: www.haff.nl*
- **2 t/m 3 april 2016** *FACTS, Flanders Expo, Maaltekouter 1, Gent, België, info: www.facts.be*
- **17 april 2016** *Gentse Stripbeurs, VIP/school, Martelaarslaan 13, Gent, België, info: www.gentsestripbeurs.be*
- **23 t/m 24 april 2016** *2e Internationaal Strip Festival Rotterdam, Hulstkamp-gebouw, Maaskade 120, Rotterdam, info: www.stripfestivalrotterdam.nl*
- **3 t/m 12 juni 2016** *Stripdagen Haarlem, met beurs op 4 en 5 juni, Haarlem, info: www.stripdagenhaarlem.nl*
- **2 t/m 4 september 2016** *7e Stripfeest Brussel, Brussel, België, info: www.stripfeest.brussels*
- **22 t/m 23 oktober 2016** *FACTS, Flanders Expo, Maaltekouter 1, Gent, België, info: www.facts.be*
- **5 november 2016** *1e Stripfestival Terneuzen, Zeldenrust-Steelant College, Zeldenrustlaan 2, Terneuzen, info: stripfestivalterneuzen.wordpress.com*

> AGENDA EXTRA

Stripagenda's in Dordrecht

De stripagenda, populair in de jaren 1980, bestaat nog steeds, net als agenda's van onder andere *Dirkjan*, *Garfield* en *Fokke en Sukke*. Vooral in gebruik door de middelbare-schooljeugd, al zijn er vast volwassen stripliefhebbers die ze ook nog kopen.

De stripagenda is één van de items die te zien is op de tentoonstelling *Grow up! – Over tieners en schoolagenda's* in het vernieuwde Onderwijsmuseum in Dordrecht. De tentoonstelling schetst aan de hand van schoolagenda's een beeld van de opgroeiende jeugd van de jaren 1950 tot nu.

Volgens de samenstellers is het saaie huiswerkboekje uitgroeid tot een persoonlijk lifestyle-document, waarin naast huiswerk en lesrooster óók plaatjes van popgroepen, liefdesbrieven, dagboekachtige teksten, spreuken en strips werden geplakt en geschreven. De dikke, volgeplakte schoolagenda vertelt wat er in het hoofd van de scholier omgaat.

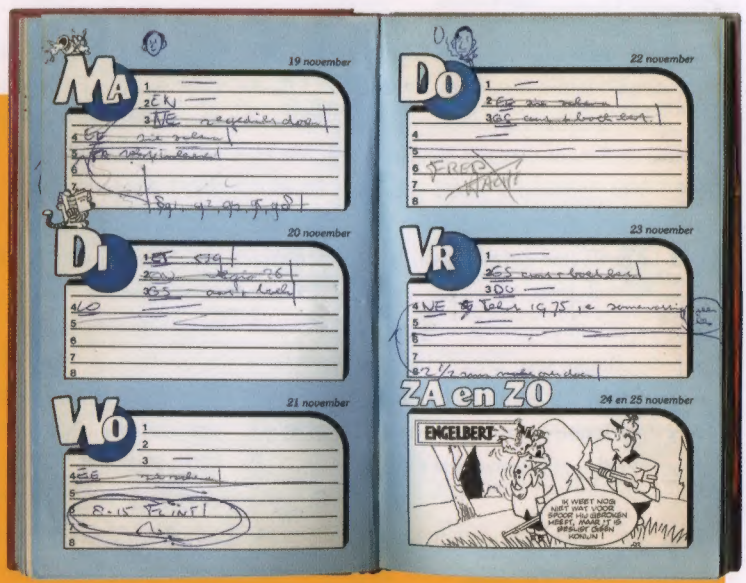

De expositie laat hier tal van voorbeelden van zien. Ook is er aandacht voor de producenten van schoolagenda's, met name uitgeverij Rijam. Aanvankelijk maken zij algemene agenda's met veel plaatjes van popsterren en reclames van verschillende fabrikanten.

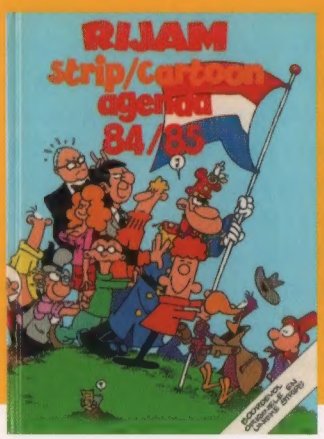

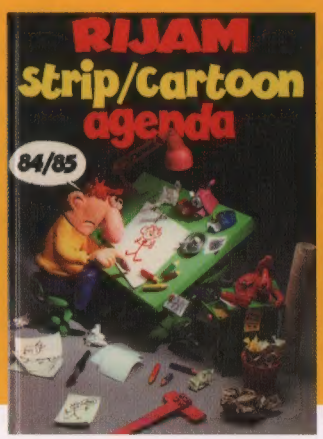

De bijbehorende catalogus is gevat vormgegeven als een schoolagenda. Daarin staan een paar voorbeelden van strips/stripfiguren maar ook door scholieren zelf gemaakte strips en tekeningen. *Grow up!* is in ieder geval nog te zien t/m 1 juli 2016 en mogelijk tot in het najaar. RS

Meer info: zie Agenda.

[SERVICE SPREAD]

> HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

> WAARHEEEN?

Hans Pols, ex-redacteur *Stripschrift* en *Zozolala* en tegenwoordig freelance tekstschrijver, is sinds een aantal maanden voorzitter van de Beroepsvereniging Nederlandse Stripmakers (BNS). Hij was al bestuurslid. Pols volgt Pieter van Cleef (eveneens ex-redacteur *Stripschrift)* op die in september vorig jaar de voorzittershamer neergelegde.

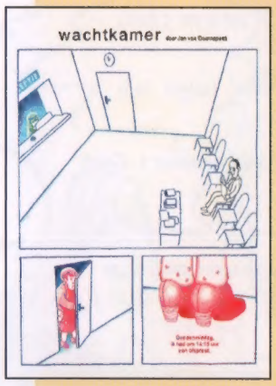

De Plastieken Plunk, de Vlaams-Nederlandse prijs voor het beste korte stripverhaal, is voor de achtste maal uitgereikt. De winnaar van De Plastieken Plunk 2015 is **Jan van Doornspeek** met zijn strip *De wachtkamer*. De prijs bestaat uit een door Luc Cromheecke zelf gekneed beeldje van Plunk en € 250.

Ook was er een publieksprijs; die ging naar Floris de Smedt met zijn strip *Kapitein Ansjovis – Het spookhuis*. Goed voor een *Plunk!*-album en € 50. De Smedt heeft zich inmiddels ook in de kijker gespeeld bij het Franstalige tijdschrift *Spirou*. Voor het eerst werd ook een aanmoedigingsprijs uitgereikt: De Dieter van der Ougstraete Award. De prijs werd vernoemd naar de eerste winnaar ervan. **Dieter van der Ougstraete** kreeg een bon van € 50 voor tekenmaterialenwinkel Lukas Creative.

Elke jaar reikt Kathostrip de **Gabriël-prijs** uit aan het beste religieuze stripboek van het voorgaande jaar. Kathostrip is de Nederlands-Vlaamse afdeling van CRIABD, een internationale vereniging voor het religieuze stripboek. De volgende strips, die in 2015 zijn verschenen, maken in ieder geval een kans: *De halsdoek van Cunera* (Utrechts striptekenaarsgenootschap De Inktpot), *De laatste dagen van Laurentius* (Geert de Sutter, Bisdom Rotterdam), *De kleine Juliana* (Jacques Galloy en Anne Junker, Betsaida), *De kleine pelgrim* (Arjen Niezen, Gideon), *Het stripboek van de Bijbel* (Toni Matas, Callenbach), *Kassie en zijn vrienden* (Daan van Oostenbrugge en J.J. Frinsel, De Banier), *Tussen haat en hoop* (Ben Avery, Gideon), *De Bijbel – Het oude testament – Exodus 1* (Jean-Christophe Camus, Michel Dufranne en Damir Zitko, Silvester) en *De Bijbel in 1001 blokjes* (Brendan Powell Smith, Plateau).

Wie wist dat er in Leeuwarden een stripbeurs is gehouden? Wij niet. Toch vond op 30 januari de Harmonie Stripbeurs plaats in stadsschouwburg De Harmonie. Zonder overigens de twee lokale strip(boek)winkels uit te nodigen: De Lektuurhal en Aha. Die waren 'net bliid' met deze 'Stripbeurs van het Noorden'.

Op de 43e editie van het festival van Angoulême, dat van 28 januari tot en met 31 januari plaatsvond, heeft de Belgische tekenaar **Hermann Huppen** alias Hermann de Grand Prix 2016 gekregen. Vorig jaar was hij al één van de kanshebbers, maar toen ging de voorkeur nog uit naar de Japanse manga-tekenaar Katsuhiro Otomo.

Op het festival van Angoulême ging de prijs voor het beste album naar *Ici* van **Richard McGuire** (Gallimard; in Nederland verschenen bij Oog & Blik/Bezige Bij als *Hier*). **Pozla** kreeg de juryprijs voor zijn *Carnet de santé foireuse* (Delcourt) en *Le grand méchant Renard* van **Benjamin Renner** (Delcourt) werd als beste jeugdstrip bestempeld. Onder de vele andere uitgereikte stripprijzen is de Prix du Patrimoine nog vermeldenswaard. Die ging naar *Vater und Sohn – Père et fils*, een integrale uitgave in het Frans bij uitgeverij Warum. Leuk is dat van deze beroemde Duitse strip van E.O. Plauen (pseudoniem van Erich Ohser, 1903-1944) kortgeleden bij uitgeverij Panini nieuwe (Duitse) avonturen verschenen, gemaakt door tekenaar Ulf K en scenarist Mark Lizano.

De Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit is een stichting ter bevordering van het politieke debat in Europa en met de Verenigde Staten en de ondersteuning van het liberale gedachtegoed. In 2013 organiseerde de stichting in dit kader voor het eerst de internationale stripwedstrijd *Animate Europe*. In 2015 volgde de tweede editie in samenwerking met het Belgisch Stripcentrum in Brussel. Onder de noemer *Europe Fast Forward* konden deelnemers een achtpagina-strip insturen over het Europa van de toekomst. Onder de zeven finalisten – goed voor elk € 800 – uit zo'n zestig inzendingen zat één Nederlandse tekenares (Eva Hilhorst). De uiteindelijke winnaar, die nog eens € 500 kreeg, werd de Duitse **Nicole Knötig** met haar korte strip *The Union*. Daarin waarschuwt ze voor een scheiding van de EU in een Noordelijke (rijk) en een Zuidelijk (arm) deel. De strips worden nog gebundeld; die uitgave is te bestellen op *www.fnf-europe.org*, de site van de stichting. In 2017 volgt de derde editie van *Animate Europe*.

In Parijs zijn op zondag 10 januari de mensen herdacht die in het afgelopen jaar bij terroristische aanslagen in en rond de Franse hoofdstad om het leven zijn gekomen. President François Hollande en de Parijse burgemeester Annie Hidalgo legden een krans bij het standbeeld van Marianne, het symbool van de Franse republiek, in het centrum van Parijs. Op de Place de la République in Parijs onthulden Hollande en Hidalgo in de ochtend een plaquette ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de terreuraanslagen van 2015 in de Franse hoofdstad, waaronder die van de redactie van *Charlie Hebdo*. Op het plein is een eik geplant, als teken van trots. De onthulde plaquette staat aan de voet van de boom.

> WINNEN

>WAARVOOR?

Op 7 januari overleed in Freiburg (Duitsland) **Hansrudi Wäscher** op 87-jarige leeftijd. Wäscher was één van de pioniers van de Duitse strip en verantwoordelijk voor series als *Sigurd, Akim, Falk, Tibor* en *Nick*. In Nederland was zijn naam niet zeer bekend, maar van zijn series verschenen in ons taalgebied in de jaren 1954-1964 zo'n 800 uitgaven, veelal in het zogenaamde lilliputformaat.

De Vlaamse zanger **Eddy Wally** overleed op 6 februari op 83-jarige leeftijd. Wally, die werd geboren als Eduard van de Walle, was in eigen land onder meer bekend van hits als *Chérie* en *Ik spring uit een vliegmachien*. Hij werd ontdekt door de Nederlandse producent Johnny Hoes en stond bekend om zijn extravagante kledingstijl en opmerkelijke uitspraken. Zo noemde de artiest zich 'The Voice of Europe'.

Dirk Stallaert

Zijn bekendste televisieoptreden was zijn rol als Captain Wally in Kamagurka en Herr Seele's comedyreeks *Lava* (1989). In de rubriek *Wally in space*, een parodie op *Star Trek*, speelde Wally de rol van ruimtekapitein. Van *Lava* verschenen tussen 1987 en 1990 ook vier stripalbums bij uitgeverij Loempia. In het vierde deel werd Wally getekend door Hec Leemans. Als stripersonage is hij vooral bekend van de eerste albums van *Urbanus* (door Willy Linthout en Urbanus), waarin hij werd voorgesteld als een klein mannetje met een grote hoge hoed en veel kapsones. Dirk Stallaert maakte begin jaren 1990 nog een strip over hem voor het weekblad *Dag Allemaal*. In *Stripschrift 240* (december 1990) staat een interview met de Vlaamse 'charmezanger'.

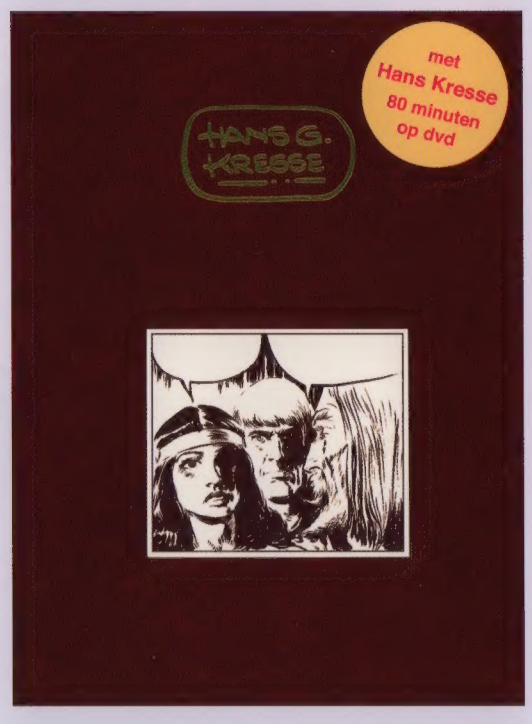

Tijdens De Stripdagen 2016 verschijnen dan eindelijk de laatste twee banden van *Eric de Noorman – Volledige werken*: de delen 21 en 24. Uitgeverij Panda kan met een gerust hart na achttien jaar een punt zetten achter deze fraaie integrale reeks. De beide delen staan vol met allerlei bijzondere extratjes, zoals kleurenstrips, een onvoltooid verhaal, manuscripten, boekomslagillustraties, afgekeurde tekeningen en persiflages. In deel 24 zit ook nog een dvd van 80 minuten met het enige gefilmde vraaggesprek met Hans Kresse, bedoeld voor Han Peekel's tv-programma *Wordt vervolgd*. De verkoopprijs is € 60 per band. In samenwerking met uitgeverij Panda geeft *Stripschrift* één exemplaar van deel 24 cadeau aan een inzender van het goede antwoord op de volgende vraag:

Wie of wat is Chu Ghandra?

Stuur het antwoord vóór 1 april 2016 naar

Eric-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan één goede oplossing zal er worden geloot. De winnaar maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

STRIPSCHRIFT COLOFON

JAARGANG 48 • NUMMER 1 (446) • MAART 2016

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Tijs Bagchus, Olav Beemer, Ruud Booms, Peter Breedveld, Marq van Broekhoven, Rob van Eijck, Ed Hengeveld, Erik van der Hoeven, Teus de Kruijf, Michel van Merriënboer, Bert Post, Kees Ribbens, Rik Spanjers, Jan-Kees Steenman, Erwin Suvaal, Rudy Vrooman, Peter de Wit

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther prijs voor bijzondere verdiensten toegekend.

Omslag
Jim Borgman & Peter de Wit

Lay-out
Peter Beemsterboer

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
ten name van
Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland € 54,00
België € 59,00
Other countries € 75,00

Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Maximaal 2 abonnementen per adres.
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenig vuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland

Stichting Uitgeverij Stripstift
Arco van Os & Ton Schuringa
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

ADVERTENTIE

Wees een vent, neem 'n abonnement

Donald Duck Weekblad

1 jaar voor maar € 9,25 per maand
(i.p.v. € 12,60)

ABONNEEVOORDEEL
- Unieke bewaarnummers
- Exclusieve kortingen
- Ook op je tablet
- Als eerste in huis

© 2016 Disney

Ga voor alle aanbiedingen naar:
Abonnement.Duckstadshop.nl of bel 088-5500207

Er mag op het adres het afgelopen hafljaar geen abonnement zijn geweest. De aanbieding is geldig tot en met 31 mei 2016. Prijswijzigingen, druk- en zetfouten vöorbehouden. Donald Duck kost in de winkel € 2,75. Je abonneert je tenminste voor de opgegeven periode. Op deze abonnementsovereenkomst zijn de Leveringsvoorwaarden en het Privacy- en cookiebeleid van Sanoma Media Netherlands B.V. van toepassing. Voor abonnementen buiten Nederland gelden andere voorwaarden. Kijk voor alle voorwaarden op Klantenservice.Sanoma.nl onder het kopje "Service & Contact".

Alles is leuker met Donald Duck